

خرید کتاب های کنکور

با تخفیف ویژه

و

ارسال رایگان

Medabook.com

مدابوک

یک جله تماس تلفنی رایگان

با مشاوران رتبه برتر

برای انتخاب بهترین منابع

دبیرستان و کنکور

۰۲۱ ۲۸۴۲۵۲۱۰

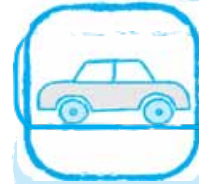

فصل ۷

۱۵۴

مغناطیس و القای الکترومغناطیسی

فصل ۸

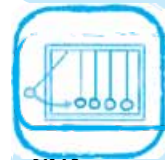
حرکت بر خط راست

فصل ۹

۲۵۱

دینامیک

فصل ۱۰

۲۷۵

نوسان و امواج

فصل ۱۱

۳۲۶

آشنایی با فیزیک اتمی و هسته‌ای

فصل ۱

۷

فیزیک و اندازه‌گیری

فصل ۲

۲۰

ویژگی‌های فیزیکی مواد

فصل ۳

۵۱

کار، انرژی و توان

فصل ۴

۶۸

دما و گرما

فصل ۵

۹۱

الکتریسیته ساکن

فصل ۶

۱۲۲

جریان الکتریکی و مدارهای جریان مستقیم

۳۴۹

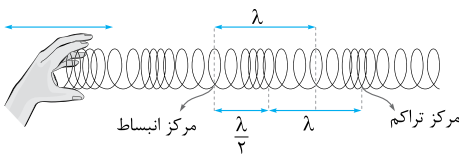
پاسخ‌نامه تشریحی

۶۶۰

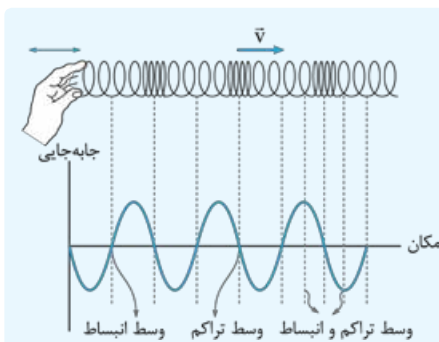
پاسخ‌نامه کلیدی

امواج طولی (درس ۴)

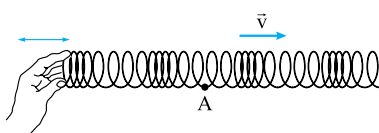
موج طولی و مشخصه‌های آن

موج در امواج عرضی، به شکل مجموعه‌ای از قله‌ها و دره‌ها و در امواج طولی، به شکل مجموعه‌ای از تراکم‌ها (جمع‌شدگی‌ها) و انبساط‌ها (بازشدگی‌ها) منتشر می‌شود. در امواج طولی، فاصله بین مراکز دو تراکم متوالی یا دو انبساط متوالی برابر طول موج و فاصله بین مراکز یک تراکم و یک انبساط متوالی برابر نصف طول موج است.

نکته در یک لحظه از زمان، نقاطی که در وسط یک ناحیه تراکمی یا یک ناحیه انبساطی هستند در وضع تعادل قرار دارند و نقاطی که در وسط فاصله بین مراکز یک ناحیه تراکمی و یک ناحیه انبساطی متوالی قرار دارند، بیشترین جابه‌جایی از وضع تعادل را دارند. با توجه به این مطالب، نمودار جابه‌جایی برحسب مکان هر نقطه از فنی که حاصل موج طولی است، مطابق شکل مقابل رسم می‌شود.

تست یک موج طولی با دامنه ۱ cm، بسامد ۱۰ Hz و تندی ۲۰ m/s در فنی به شکل مقابل پیش می‌رود. در لحظه نشان داده شده در شکل، تندی نقطه‌ای از طناب که در فاصله ۵/۰ متری از نقطه A قرار دارد، چند متر بر ثانیه است؟ (نقطه A در مرکز انبساط قرار دارد.)

$$\lambda = \frac{v}{f} = \frac{20}{10} = 2 \text{ m}$$

$$\frac{\lambda}{2} = \frac{2}{2} = 1 \text{ m}$$

۲ (۳)

۰/۲π (۲)

صفر (۱)

پاسخ گزینه ۱ طول موج ایجادشده در طناب برابر است با:

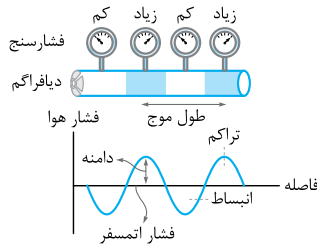
فاصله بین مراکز یک تراکم و یک انبساط متوالی برابر $\frac{\lambda}{2}$ است:

و نقطه‌ای که در وسط این فاصله (یعنی ۵/۰ متری مرکز یک تراکم متوالی یا یک انبساط متوالی) قرار گرفته دارای بیشترین جابه‌جایی از وضع تعادل است. چنین نقطه‌ای در یک انتهای مسیر قرار دارد و سرعتش صفر است.

موج صوتی

تعریف موج صوتی: موج صوتی یک موج مکانیکی طولی است که توسط یک جسم مرتعش (چشمه صوت) در یک محیط منتشر می‌شود.

امواج صوتی در همه محیط‌های مادی (جامد، مایع و گاز) قابلیت انتشار دارند.

نمونه در شکل روبه‌رو، یکی از راه‌های تولید امواج صوتی نشان داده شده است. دیافراگم با حرکت رفت و برگشتی خود هوای درون لوله را متراکم و منبسط می‌کند که این تراکم و انبساط‌ها به صورت لایه‌های پرفشار و کم‌فشار هوا (نسبت به فشار محیط) در داخل لوله منتشر می‌شوند و با رسیدن به پرده گوش آن را به ارتعاش درمی‌آورند.

نکته ۱ به ناحیه پرفشار موج «تپ تراکمی» و به ناحیه کم‌فشار آن «تپ انبساطی» می‌گویند.

نکته ۲ منظور از بسامد موج، تعداد تپ‌های تراکمی (یا تپ‌های انبساطی) است که در واحد زمان از یک سطح مقطع دلخواه (در مسیر انتشار موج) می‌گذرند. واضح است که اگر چشمه موج در هر ثانیه ۱۰ نوسان انجام دهد، ۱۰ تپ تراکمی و ۱۰ تپ انبساطی در هر ثانیه ایجاد می‌شود. یعنی بسامد موج ۱۰ Hz می‌شود.

تندی انتشار صوت: تندی انتشار صوت به ویژگی‌های فیزیکی محیط بستگی دارد و معمولاً هر چه تراکم‌پذیری محیط کم‌تر باشد، (تراکم محیط بیشتر باشد) تندی انتشار صوت در آن بیشتر است. بنابراین در اغلب موارد، تندی انتشار صوت در جامدها بیشتر از مایع‌ها و در مایع‌ها بیشتر از گازها است.

نمونه در فشار ۱ atm، تندی انتشار صوت در هوای ۲۰ °C (۳۴۳ m/s) بیشتر از تندی انتشار صوت در هوای ۰ °C (۳۳۱ m/s) است.

ادراک صوت

تُن موسیقی: صدای حاصل از یک چشمه صوتی که نوسان هماهنگ ساده انجام می‌دهد «تُن موسیقی» یا به اختصار «تُن» نام دارد. یک تن موسیقی دو ویژگی متمایز دارد: **ارتفاع و بلندی.** متفاوت بودن این ویژگی‌ها باعث می‌شود بین صداها فرق بگذاریم.

ارتفاع: ارتفاع، بسامدی است که گوش انسان درک می‌کند. هر چه صدایی زیرتر باشد، (به اصطلاح عامیانه جیغ صدا زیاد باشد) ارتفاع آن بالاتر و هر چه صدایی بم‌تر باشد، ارتفاع آن پایین‌تر است.

بلندی: بلندی یک صوت، شدت صوتی است که گوش انسان درک می‌کند.

گوش انسان صداهایی را می‌تواند بشنود که بسامد آن‌ها در محدوده ۲۰ Hz تا ۲۰ kHz باشد.

شدت صوت: شدت صوت برابر مقدار انرژی است که از واحد سطح عمود بر راستای انتشار موج در هر ثانیه عبور می‌کند و با I نشان داده می‌شود؛ بنابراین، اگر E انرژی منتقل شده در مدت t به سطح A باشد، رابطه مقابل برقرار است:

$$I = \frac{E}{At}$$

$$P_{av} = \frac{E}{t} \Rightarrow I = \frac{P_{av}}{A}$$

آهنگ زمانی متوسط انتقال انرژی را با P_{av} نشان می‌دهیم، پس داریم:

یکای شدت صوت در SI «وات بر متر مربع (W/m^2)» است.

معمولاً جبهه‌های موج ارسالی از یک چشمه صوت به شکل کروی در همه جهات منتشر می‌شوند. مساحت کره از رابطه $A = 4\pi r^2$ به دست می‌آید. پس شدت صوت در فاصله r از منبع صوت از رابطه مقابل به دست می‌آید:

$$I = \frac{P_{av}}{4\pi r^2}$$

تست امواج صوتی حاصل از یک منبع صوت، در هوا به شکل کره منتشر می‌شوند. اگر توان منبع $\pi \times 10^{-5}$ وات باشد، شدت صوت آن در

(سراسری ریاضی، ۷۴)

یک نقطه به فاصله ۵ / متر از منبع، چند میکرووات بر متر مربع خواهد بود؟

۱۰ (۴)

۱ (۳)

۰ / ۴ (۲)

۰ / ۱ (۱)

پاسخ گزینه ۴ با استفاده از رابطه شدت صوت داریم: $I = \frac{P_{av}}{4\pi r^2} = \frac{\pi \times 10^{-5}}{4\pi \times (5/)^2} = 10^{-5} W/m^2 = 10^{-5} \times 10^6 \frac{\mu W}{m^2} = 10 \frac{\mu W}{m^2}$

عوامل مؤثر بر بلندی صوت: بلندی صوت که به گوش ما می‌رسد به سه عامل بستگی دارد: **۱ شدت صوت** **۲ حساسیت گوش شنونده** **۳ بسامد صوت.** انسان صداهایی با شدت یکسان و با بسامدهای متفاوت را با یک بلندی نمی‌شنود. حساسیت گوش انسان برای شنیدن صداهایی با بسامد ۲۰۰۰ Hz تا ۵۰۰۰ Hz بیشینه است و صوتی با بسامد ۳۲۰۰ Hz را با بیشترین شدت ممکن می‌شنود.

شدت صوت مرجع: به حداقل شدت صوتی که گوش سالم می‌تواند بشنود «آستانه شنوایی» یا «شدت صوت مرجع» می‌گوییم و آن را با I_0 نشان می‌دهیم. شدت صوت مرجع (برای بسامد ۱۰۰۰ Hz) برابر $10^{-6} W/m^2 = 10^{-12} W/m^2$ است.

تراز شدت صوت

ادراک انسان از بلندی صوت با شدت صوت نسبت مستقیم ندارد و تقریباً لگاریتمی است. به همین خاطر کمیتی به نام «تراز شدت صوت» تعریف می‌شود که آن را با β نشان می‌دهیم و با رابطه مقابل تعریف می‌کنیم:

$$\beta = 10 \log \frac{I}{I_0} \quad (\text{برحسب دسی بل}), \quad \beta = \log \frac{I}{I_0} \quad (\text{برحسب بل})$$

تست شدت صوتی $3/2 \times 10^{-3} \text{ W/m}^2$ است. تراز شدت این صوت چند دسی بل است؟ ($I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$, $\log 2 = 0/3$)

(سراسری ریاضی ۹۲)

۲۵ (۲)

۱۵ (۱)

۹۵ (۴)

۸۵ (۳)

$$\beta = 10 \log \frac{I}{I_0} = 10 \log \frac{3/2 \times 10^{-3}}{10^{-12}} = 10 (\log 32 \times 10^9)$$

پاسخ گزینه ۴ با استفاده از رابطه تراز شدت صوت داریم:

$$\log ab = \log a + \log b \rightarrow \beta = 10 (\log 32 + \log 10^9) = 10 (\log 2^5 + \log 10^9) = 10 (5 \log 2 + 9 \log 10) \xrightarrow{\log 10 = 1} \beta = 10 (5 \times 0/3 + 9) = 95 \text{ dB}$$

$$\Rightarrow \beta = 95 \text{ dB}$$

اختلاف تراز شدت دو صوت را می توان به صورت زیر حساب کرد:

$$\begin{cases} \beta_1 = 10 \log \frac{I_1}{I_0} \\ \beta_2 = 10 \log \frac{I_2}{I_0} \end{cases} \Rightarrow \beta_2 - \beta_1 = 10 (\log \frac{I_2}{I_0} - \log \frac{I_1}{I_0}) \xrightarrow{(\log a - \log b = \log \frac{a}{b})} \beta_2 - \beta_1 = 10 \log \frac{I_2}{I_1} \Rightarrow \Delta \beta = 10 \log \frac{I_2}{I_1} \text{ (بر حسب دسی بل)}$$

(سراسری ریاضی ۸۱)

تست برای آن که تراز شدت صوتی ۶ دسی بل افزایش یابد، شدت صوت باید چند برابر شود؟ ($\log 2 = 0/3$)

۲ (۴)

۶ (۳)

۹ (۲)

۴ (۱)

پاسخ گزینه ۱ به کمک رابطه اختلاف تراز شدت دو صوت می توان نوشت:

$$\Delta \beta = 10 \log \frac{I_2}{I_1} \Rightarrow 6 = 10 \log \frac{I_2}{I_1} \Rightarrow \log \frac{I_2}{I_1} = 0/6$$

$$0/6 = 2 \times 0/3 = 2 \log 2 \xrightarrow{(n \log a = \log a^n)} 0/6 = \log 2^2 = \log 4$$

۶/۰ را به صورت یک عدد لگاریتمی بنویسید:

$$\log \frac{I_2}{I_1} = 0/6 = \log 4 \Rightarrow \frac{I_2}{I_1} = 4$$

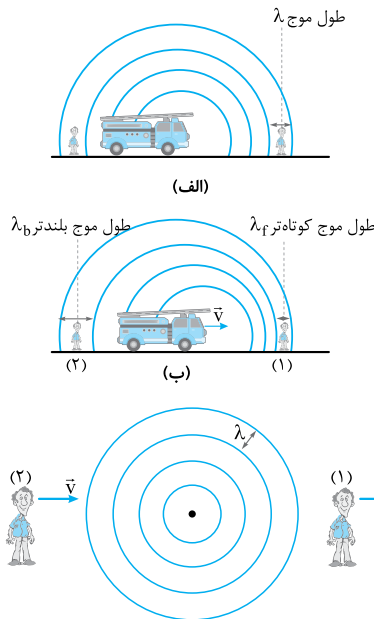
بنابراین:

اثر دوپلر

اگر یک چشمه صوتی و شنونده ای نسبت به یکدیگر حرکت کنند، بسامد صوتی که به گوش شنونده می رسد، متفاوت با بسامدی است که شنونده در حال سکون از چشمه ساکن دریافت می کند که به این پدیده «اثر دوپلر» می گویند. اثر دوپلر را در دو حالت بررسی می کنیم:

(الف) چشمه متحرک و ناظر ساکن: در شکل مقابل (الف) یک ماشین آتش نشانی ساکن است و جبهه های موج صوتی حاصل از آژیر ماشین در جلو و عقب ماشین تراکم یکسانی دارند. اگر مطابق شکل (ب) ماشین به یک طرف حرکت کند، امواج صوتی در جلوی ماشین به هم نزدیک تر و در عقب ماشین از هم دور تر می شوند؛ بنابراین طول موج در جلوی ماشین کوچک تر از قبل ($\lambda_f < \lambda$) و در عقب ماشین بلندتر از قبل ($\lambda_b > \lambda$) می شود. بنابراین، بسامد صوتی که به گوش ناظر (۱) می رسد بیشتر از بسامد صوتی است که به گوش ناظر (۲) می رسد.

(ب) چشمه ساکن و ناظر متحرک: اگر چشمه، ساکن باشد، طول موج در جلو و عقب چشمه برابر خواهد بود. با این حال، مطابق شکل روبه رو، شنونده ای که به سمت چشمه حرکت می کند (ناظر (۲)) در هر ثانیه موج های بیشتری را (در مقایسه با حالتی که ساکن است) دریافت می کند و ناظری که از چشمه دور می شود (ناظر (۱)) در هر ثانیه موج های کمتری را (در مقایسه با حالتی که ساکن است) دریافت می کند؛ بنابراین، بسامد صوتی که به گوش ناظر (۲) می رسد، بیشتر از بسامد صوتی است که به گوش ناظر (۱) می رسد.

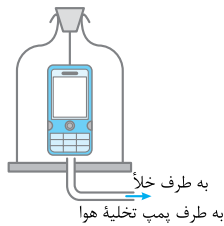
اثر دوپلر نه تنها برای امواج صوتی بلکه برای امواج الکترومغناطیسی، مانند میکروموج ها، موج های رادیویی و نور مرئی نیز برقرار است.

پرسش های چهارگزینه ای

۱۸۲۲- کدام یک از عبارتهای زیر درباره انتشار موج صوتی در هوا درست است؟

- (۱) صوت یک موج مکانیکی عرضی است که به صورت تپ های انبساطی و تراکمی منتقل می شود.
- (۲) ضمن انتشار موج صوتی مولکول های هوا همراه موج از محلی به محل دیگر منتقل می شوند.
- (۳) حرکت تپ تراکمی و مولکول هوا، هر دو یکنواخت است.
- (۴) طول پاره خط نوسان مولکول هوا، با مقدار پیشروی تپ تراکمی در یک دوره برابر نیست.

۱۸۷۳- مطابق شکل روبه‌رو، یک گوشی تلفن همراه را در یک محفظه تخلیه هوای شیشه‌ای آویزان کرده‌ایم. گوشی را روی صدای بلند تنظیم کرده و با آن تماس برقرار کرده‌ایم. در همین حال پمپ تخلیه هوا را به کار می‌اندازیم. با گذشت زمان چه اتفاقی می‌افتد و از این آزمایش چه نتیجه‌ای می‌توان گرفت؟ (کتاب درسی)

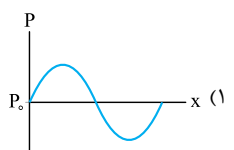
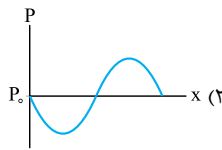
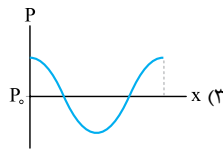
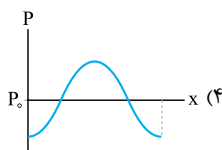
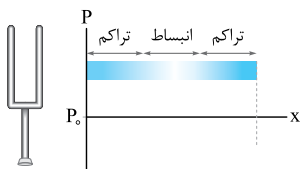
- (۱) تماس به تدریج مختل و سرانجام قطع می‌شود. - برای انتشار موج الکترومغناطیسی به محیط مادی نیاز است.
- (۲) تماس برقرار می‌ماند و صدای گوشی را با همان بلندی اولیه می‌شنویم. - برای انتشار صوت به محیط مادی نیاز است.
- (۳) تماس برقرار می‌ماند ولی صدای گوشی به تدریج ضعیف و سرانجام خاموش می‌شود. - برای انتشار موج الکترومغناطیسی به محیط مادی نیاز است.
- (۴) تماس برقرار می‌ماند ولی صدای گوشی به تدریج ضعیف و سرانجام خاموش می‌شود. - برای انتشار صوت به محیط مادی نیاز است.

(سراسری تهرانی ۹۳ قاج)

۱۸۷۴- امواج فراصوت و امواج فرابنفش، هر دو .....

- (۱) در خلأ منتشر می‌شوند و هر دو موج عرضی هستند.
- (۲) حامل انرژی‌اند، ولی اختلاف تندی آن‌ها خیلی زیاد است.
- (۳) حامل انرژی‌اند و هر دو از موج‌های الکترومغناطیسی هستند.
- (۴) در خلأ منتشر می‌شوند، ولی اولی موج طولی و دومی موج عرضی است.

۱۸۷۵- شکل داده‌شده، موج صوتی حاصل از یک دیپازون را در یک لحظه نشان می‌دهد. در محدوده نشان داده شده، نمودار تغییرات فشار محیط (P) بر حسب مکان (x) مطابق کدام گزینه است؟ (امتحان هماهنگ تهرانی ۹۱)

۱۸۷۶- یک دیپازون، صوتی با بسامد 850 Hz تولید می‌کند که با تندی 340 m/s در هوا منتشر می‌شود. کم‌ترین فاصله بین دو نقطه که در یکی فشار بیشینه و در دیگری فشار برابر فشار اتمسفر است، چند سانتی‌متر است؟

(۴) ۸۰

(۳) ۴۰

(۲) ۲۰

(۱) ۱۰

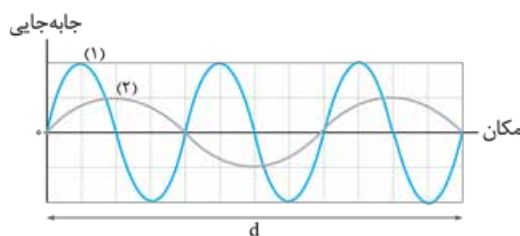
۱۸۷۷- در یک موج طولی که با تندی 12 m/s در محیط منتشر می‌شود، فاصله بین یک تراکم بیشینه و یک انبساط بیشینه متوالی برابر با 10 cm می‌باشد و در نقطه‌ای که وسط این فاصله قرار دارد، اندازه جابه‌جایی یک ذره از محیط نسبت به وضع تعادلش 4 cm است. چند ثانیه طول می‌کشد تا هر ذره محیط، مسافت 24 cm را طی کند؟

(۴) $\frac{1}{10}$

(۳) $\frac{3}{40}$

(۲) $\frac{1}{20}$

(۱) $\frac{1}{40}$

۱۸۷۸- در شکل روبه‌رو، نمودار جابه‌جایی - مکان دو موج صوتی جداگانه (۱) و (۲) در یک محیط انتشار رسم شده است. اگر در زمانی که موج (۱) مسافت d را می‌پیماید، هر ذره محیط مسافت 32 cm را طی کند، در زمانی که موج (۲) همین مسافت را می‌پیماید، هر ذره محیط چه مسافتی را بر حسب سانتی‌متر طی می‌کند؟ (امواج صوتی تخت فرض می‌شوند).

(۲) ۸

(۱) ۴

(۴) ۱۶

(۳) ۱۲

۱۸۷۹- یک موج صوتی از هوا وارد آب می‌شود. طول موج و دوره موج صوتی به ترتیب چگونه تغییر می‌کنند؟

(۴) کاهش، ثابت

(۳) کاهش، کاهش

(۲) افزایش، ثابت

(۱) افزایش، کاهش

(کتاب درسی)

۱۸۸۰- کدام یک از عامل‌های زیر بر تندی صوت در هوا مؤثر است؟

(۴) دمای هوا

(۳) بسامد موج

(۲) دامنه موج

(۱) شکل موج

۱۸۸۱- شخصی با چکش به انتهای میله باریک بلندی ضربه‌ای می‌زند. تندی صوت در این میله ۱۵ برابر تندی صوت در هوا است. شخص دیگری که گوش خود را نزدیک به انتهای دیگر میله گذاشته است، دو صدا را که یکی از میله می‌آید و دیگری از هوای اطراف میله، با اختلاف زمانی $1/12 \text{ s}$ می‌شنود. اگر تندی صوت در هوا 350 m/s باشد، طول میله چند متر است؟

(۴) ۷۲۰

(۳) ۶۷۵

(۲) ۴۸

(۱) ۴۵

۱۸۸۲- شخصی با چکش به یک سر دو لوله توخالی و هم‌جنس به طول‌های L و $2L$ ضربه می‌زند. شخص دیگری که گوش خود را نزدیک سر دیگر لوله‌ها گذاشته، از هر لوله دو صدا را یکی از دیواره لوله و دیگری از هوای درون لوله با اختلاف زمانی معین می‌شنود. اگر این اختلاف زمانی برای لوله کوتاه‌تر $1/6 \text{ s}$ باشد، اختلاف زمانی یادشده برای لوله دیگر چند ثانیه است؟

(۴) $0/4$

(۳) $0/8$

(۲) $3/2$

(۱) $6/4$

۱۸۸۳- کدام یک از عبارات‌های زیر دربارهٔ ادراک شنوایی، نادرست است؟

(الف) دو ویژگی متمایز هر تَن، ارتفاع و بلندی است.

(ب) بلندی صوت را می‌توان با آشکارساز اندازه‌گیری کرد.

(پ) دو صوت با شدت یکسان و بسامد متفاوت را با بلندی یکسانی می‌شنویم.

(ت) بیشترین حساسیت گوش انسان به بسامدهایی در گسترهٔ ۲ kHz تا ۵ kHz است.

(۱) فقط (ب) (۲) (ب) و (پ) (۳) (پ) و (ت) (۴) (الف) و (ت)

۱۸۸۴- اگر تندی صوت در هوا 340 m/s باشد، طول موج صداهایی که گوش انسان در هوا قادر به شنیدن آن‌ها است، در چه محدوده‌ای برحسب میلی‌متر قرار دارند؟

(۱) $20000 \leq \lambda \leq 20$ (۲) $17000 \leq \lambda \leq 17$ (۳) $34000 \leq \lambda \leq 34$ (۴) $40000 \leq \lambda \leq 40$

۱۸۸۵- اگر یک دیافراگم معین را با ضربه‌هایی متفاوت به ارتعاش درآوریم، صداهایی با ..... یکسان، اما با ..... متفاوت حس می‌کنیم، زیرا ..... صدایی که می‌شنویم، تغییر می‌کند.

(۱) ارتفاع - بلندی - بسامد (۲) ارتفاع - بلندی - شدت (۳) بلندی - ارتفاع - بسامد (۴) بلندی - ارتفاع - شدت

۱۸۸۶- دامنهٔ نوسان یک چشمهٔ صوت که حرکت هماهنگ ساده دارد را، ۲ برابر می‌کنیم. با ثابت ماندن سایر کمیت‌های مربوط به چشمه، در یک فاصلهٔ معین، شدت و بلندی صوت چگونه تغییر می‌کنند؟

(۱) شدت و بلندی صوت هر دو، ۲ برابر می‌شوند.

(۲) شدت و بلندی صوت هر دو، ۴ برابر می‌شوند.

(۳) شدت صوت ۲ برابر می‌شود، اما بلندی صوت با آن که افزایش می‌یابد، ۲ برابر نمی‌شود.

(۴) شدت صوت ۴ برابر می‌شود، اما بلندی صوت با آن که افزایش می‌یابد، ۴ برابر نمی‌شود.

۱۸۸۷- صفحهٔ حساسی به مساحت 3 cm^2 بر راستای انتشار صوت عمود است و در مدت ۵ ثانیه، $1/5 \times 10^{-11} \text{ J}$ انرژی صوتی به صفحه می‌رسد. شدت صوت در سطح این صفحه چند میکرووات بر متر مربع است؟

(۱) $2/5 \times 10^{-8}$ (۲) 10^{-8} (۳) $0/01$ (۴) $0/25$

۱۸۸۸- شدت صوت در فاصلهٔ d متری از یک چشمهٔ صوتی برابر I و در فاصلهٔ $(d + 5)$ متری از همان چشمه برابر $\frac{16}{25} I$ است. اگر اتلاف انرژی صوتی در محیط ناچیز باشد، d چند متر است؟

(۱) ۵ (۲) ۱۰ (۳) ۱۵ (۴) ۲۰

۱۸۸۹- توان یک چشمهٔ صوتی $4\pi \times 10^{-8} \text{ W}$ است. اگر اتلاف انرژی صوتی ناچیز باشد، در فاصلهٔ چند متری از این چشمه، صوت آن به زحمت شنیده می‌شود؟ ($I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$)

(۱) ۱۰۰ (۲) ۲۰۰ (۳) 10^4 (۴) 2×10^4

۱۸۹۰- اگر شدت صوت مرجع و آستانهٔ دردناکی به ترتیب 10^{-12} W/m^2 و 1 W/m^2 باشند، تراز شدت صوت مرجع و آستانهٔ دردناکی به ترتیب چند بل هستند؟

(۱) صفر، ۱۲۰ (۲) صفر، ۱۲ (۳) ۱۲، صفر (۴) ۱۲۰، صفر

۱۸۹۱- شدت صوتی $3/2 \times 10^{-5} \text{ W/m}^2$ است. تراز شدت این صوت چند دسی‌بل است؟ ($\log 2 = 0/3$) ($I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$) (سراسری ریاضی ۹۲)

(۱) ۱۵ (۲) ۲۵ (۳) ۶۵ (۴) ۷۵

۱۸۹۲- به سطح یک میکروفون که مساحت آن 3 cm^2 است، در مدت ۵ ثانیه، $1/5 \times 10^{-11} \text{ J}$ انرژی صوتی می‌رسد. اگر سطح این میکروفون عمود بر راستای انتشار صوت باشد، تراز شدت صوت در سطح میکروفون چند بل است؟ ($I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$)

(۱) ۴۰ (۲) ۸۰ (۳) ۴ (۴) ۸

۱۸۹۳- توان یک چشمهٔ صوت نقطه‌ای $1\pi/0$ وات است. تراز شدت صوت آن در فاصلهٔ ۲۵ متری از چشمه چند دسی‌بل است؟ ($\log 2 = 0/3$) ($I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$)

(۱) ۷۴ (۲) ۷۶ (۳) ۸۲ (۴) ۸۴

۱۸۹۴- تراز شدت صوتی ۴۳ دسی‌بل است. شدت این صوت چند وات بر متر مربع است؟ ($\log 2 = 0/3$) ($I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$) (سراسری ریاضی ۸۶)

(۱) 3×10^{-8} (۲) 2×10^{-8} (۳) 3×10^{-4} (۴) 2×10^{-4}

۱۸۹۵- تراز شدت صوتی ۶۶ دسی‌بل است. شدت این صوت چند وات بر متر مربع است؟ ($\log 2 = 0/3$) ($I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$)

(۱) 4×10^{-6} (۲) 4×10^{-10} (۳) 6×10^{-6} (۴) 6×10^{-10} (سراسری تهری ۹۲، مشابه سراسری تهری ۹۱ خارج)

۱۸۹۶- تراز شدت صوتی ۲۴ دسی‌بل است. شدت این صوت چند وات بر متر مربع است؟ ($\log 2 = 0/3$) ($I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$) (سراسری تهری ۷۸)

(۱) 4×10^{-10} (۲) $2/5 \times 10^{-10}$ (۳) 4×10^{-2} (۴) $2/5 \times 10^{-2}$

۱۸۹۷- تراز شدت صوتی ۱۵ دسی‌بل است. شدت این صوت چند برابر شدت صوت مرجع است؟ ($\log 2 = 0/3$) (سراسری تهری ۹۳)

(۱) ۲۴ (۲) ۳۰ (۳) ۳۲ (۴) ۵۰

۱۸۹۸- آستانهٔ شنوایی شخص به خاطر سال‌ها کار در معرض صداهایی با تراز شدت بالا به طور دائم به ۲۸ dB افزایش پیدا کرده است. این شخص نمی‌تواند صداهایی با شدت I را بشنود که گوش انسان سالم آن‌ها را می‌شنود. کدام گزینه می‌تواند اندازهٔ I در SI باشد؟ ($\log 2 = 0/3$) ($I_0 = 10^{-6} \mu\text{W/m}^2$)

(۱) 2×10^{-13} (۲) 5×10^{-10} (۳) 2×10^{-9} (۴) 5×10^{-9} (کتاب درسی ۷)

۱۸۹۹- شنونده‌ای که مساحت پرده گوشش ۶۰ میلی‌متر مربع است، تراز شدت صوت حاصل از یک منبع را ۵۰ دسی‌بل احساس می‌کند. انرژی‌ای که در مدت ۵۰ ثانیه به پرده گوش این شنونده می‌رسد، چند میکروژول است؟ ($I_0 = 10^{-6} \text{ W/m}^2$) (سراسری تهری ۹۴، قارج، مشابه سراسری تهری ۹۰ قارج)

- (۱) ۳ (۲) ۶ (۳) 3×10^{-4} (۴) 6×10^{-4}

۱۹۰۰- یک منبع صوت، در یک فضای باز امواجی را گسیل می‌کند و در فاصله ۵ متری آن تراز شدت صوت ۶۰ دسی‌بل است. توان منبع صوت چند میلی‌وات است؟ (از اتلاف انرژی صوتی در هوا صرف نظر شود و $I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$) (سراسری تهری ۹۷، قارج)

- (۱) $1/\pi$ (۲) $2/\pi$ (۳) $1/\pi$ (۴) 2π

۱۹۰۱- توان چشمه صوتی ۴۸ وات است. در فاصله چند متری این چشمه، تراز شدت صوت ۸۰ دسی‌بل است؟ (صوت در همه جهات پخش می‌شود و از جذب انرژی توسط محیط صرف نظر شود، $\pi = 3$ و $I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$) (سراسری ریاضی ۹۹، قارج، مشابه سراسری تهری ۸۹)

- (۱) ۱۰۰ (۲) ۲۰۰ (۳) ۶۰۰ (۴) ۸۰۰

۱۹۰۲- اگر با زیادکردن دامنه یک صوت، شدت صوتی که به گوش می‌رسد، ۱۰۰۰ برابر شود، تراز شدت صوتی که می‌شنویم، چگونه تغییر می‌کند؟ (سراسری تهری ۹۹، مشابه کتاب درسی)

- (۱) ۳۰ برابر می‌شود. (۲) ۳ برابر می‌شود. (۳) ۳۰ دسی‌بل افزایش می‌یابد. (۴) ۳ دسی‌بل افزایش می‌یابد.

۱۹۰۳- اگر شدت صوت $2\sqrt{10}$ برابر شود، تراز شدت صوت چگونه تغییر می‌کند؟ ($\log 2 = 0.3$) (سراسری تهری ۹۰)

- (۱) ۸ برابر می‌شود. (۲) ۴۰ برابر می‌شود. (۳) ۸ دسی‌بل افزایش می‌یابد. (۴) ۴۰ دسی‌بل افزایش می‌یابد.

۱۹۰۴- شدت دو صوت ۱۰۰ و ۵۰۰ میکرووات بر سانتی‌متر مربع است. تراز شدت صدای بلندتر، چند دسی‌بل بیشتر از تراز شدت صوت دیگر است؟ ($\log 2 = 0.3$) (سراسری ریاضی ۹۱، قارج)

- (۱) 0.3 (۲) 0.7 (۳) ۳ (۴) ۷

۱۹۰۵- اختلاف تراز شدت دو صوت برابر با ۳ دسی‌بل است. شدت صوت قوی‌تر چند برابر شدت صوت ضعیف‌تر است؟ ($\log 2 = 0.3$) (سراسری تهری ۹۵، قارج)

- (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۲۰ (۴) ۳۰

۱۹۰۶- اگر صدایی ۱۲ دسی‌بل بلندتر از صدای دیگر باشد، شدت صدای بلندتر چند برابر شدت صدای دیگر است؟ ($\log 2 = 0.3$) (سراسری ریاضی ۹۷، قارج)

- (۱) ۱۶ (۲) ۳۲ (۳) 10^2 (۴) 10^{12}

۱۹۰۷- اگر شدت صوت چشمه‌ای را ۸ برابر کنیم، تراز شدت صوت برای شنونده‌ای که به فاصله معینی از چشمه قرار دارد، ۱/۳ برابر می‌شود. تراز شدت صوت اولیه برای شنونده چند دسی‌بل بوده است؟ ($\log 2 = 0.3$) (سراسری ریاضی ۹۵، قارج)

- (۱) ۲۰ (۲) ۲۴ (۳) ۳۰ (۴) ۳۹

۱۹۰۸- اگر شدت صوتی را ۱۶ برابر کنیم، تراز شدت آن ۵ برابر می‌شود. اگر $I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$ باشد، شدت اولیه صوت چند وات بر متر مربع است؟ (سراسری تهری ۹۱)

- (۱) 2×10^{-12} (۲) $3/2 \times 10^{-12}$ (۳) 4×10^{-12} (۴) 5×10^{-12}

۱۹۰۹- در فاصله ۲۰ متری از یک منبع صوت، تراز شدت صوت ۸۰ دسی‌بل است. در چند سانتی‌متری منبع، تراز شدت صوت ۱۲۰ دسی‌بل است؟ (از جذب انرژی صوتی توسط محیط صرف نظر کنید) (سراسری تهری ۹۷، مشابه سراسری ریاضی ۹۰ قارج)

- (۱) ۲۰ (۲) ۴۰ (۳) ۸۰ (۴) ۲۰۰

۱۹۱۰- اگر شخصی فاصله خود را از یک چشمه صوت ۱/۰ برابر فاصله اولیه کند، تراز شدت صوتی که می‌شنود، چند دسی‌بل و چگونه تغییر می‌کند؟ (از اتلاف انرژی صوتی در هوا صرف نظر می‌شود.) (سراسری ریاضی ۸۵)

- (۱) ۱۰، کاهش (۲) ۱۰، افزایش (۳) ۲۰، کاهش (۴) ۲۰، افزایش

۱۹۱۱- دو شخص به فاصله‌های d_1 و d_2 از یک چشمه صوت قرار دارند. شخصی که در فاصله d_1 قرار دارد، صدا را ۱۸ دسی‌بل بلندتر می‌شنود. کدام است؟ ($\log 2 = 0.3$ و از جذب انرژی صوت توسط محیط صرف نظر شود.) (سراسری ریاضی ۹۹، مشابه سراسری ریاضی ۹۱)

- (۱) ۴ (۲) ۸ (۳) ۹ (۴) ۱۶

۱۹۱۲- در یک فضای باز، وقتی شنونده‌ای فاصله خود را تا منبع صوت از r_1 به r_2 می‌رساند، تراز شدت صوت از ۵۴ دسی‌بل به ۴۰ دسی‌بل کاهش می‌یابد. اگر $r_2 - r_1 = ۳۶ \text{ m}$ باشد، r_1 چند متر است؟ ($\log 2 = 0.3$) (سراسری ریاضی ۹۷، قارج)

- (۱) ۳ (۲) ۶ (۳) ۹ (۴) ۱۲

۱۹۱۳- شدت صوت یک سخنران در یک سالن در فاصله ۴ متری از او برابر 10^{-6} W/m^2 است. تراز شدت صوت سخنران در فاصله ۲۰ متری آن چند دسی‌بل است؟ ($I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$ و $\log 2 = 0.3$ ، و اتلاف انرژی صوتی در محیط ناچیز است.)

- (۱) ۴۶ (۲) ۴۸ (۳) ۷۲ (۴) ۷۴

۱۹۱۴- سه نقطه A، B و C در محیط انتشار یک صوت و به همراه چشمه صوت، همگی روی یک خط راست قرار دارند. نقطه A به فاصله ۱۰ متری از چشمه صوت قرار دارد و تراز شدت صوت در این نقطه ۲۰ dB بیشتر از تراز شدت صوت در نقطه B و تراز شدت صوت در نقطه C، ۱۰ dB کمتر از تراز شدت صوت در نقطه B است. فاصله AC چند متر است؟ ($\log 2 = 0.3$ ، $\log 3 = 0.5$)

- (۱) ۳۰ (۲) ۱۶۰ (۳) ۲۶۰ (۴) ۲۷۰

۱۹۱۵- در فاصله ۲۰ m از چشمه صوتی تراز شدت صوت ۶۰ dB است. با این فرض که جذب صوت به وسیله هوا قابل چشم‌پوشی است، حداقل در فاصله چند کیلومتری از این چشمه، صوت آن به زحمت شنیده می‌شود؟ ($I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$)

- (۱) 0.2 (۲) 0.4 (۳) ۲۰ (۴) ۴۰

۱۹۱۶- دامنه ارتعاشات یک موج صوتی ۲۰ درصد کاهش داده می شود. در یک نقطه معین، تراز شدت صوت، چند دسی بل کاهش می یابد؟ ($\log 2 = 0.3$)

- (۱) ۱ (۲) ۲ (۳) ۱۴ (۴) ۲۰ (سراسری ریاضی ۹۶)

۱۹۱۷- یک دستگاه صوتی، در یک نقطه صدایی با تراز شدت β_1 ایجاد می کند. با ۵ برابر کردن دامنه صوت نسبت به حالت اول، تراز شدت صوت در همان نقطه به ۹۵ dB می رسد. β_1 چند دسی بل بوده است؟ ($\log 2 = 0.3$)

- (۱) ۸۱ (۲) ۸۵ (۳) ۸۸ (۴) ۹۰

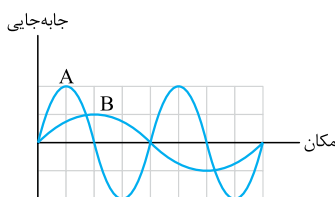
۱۹۱۸- اگر دامنه چشمه صوتی را ۴ برابر کنیم، برای یک شنونده معین، تراز شدت صوت ۳/۱ برابر می شود. در این حالت، تراز شدت صوت برای آن شنونده به چند دسی بل می رسد؟ ($\log 2 = 0.3$)

- (۱) ۱۲ (۲) ۳۲ (۳) ۴۰ (۴) ۵۲

۱۹۱۹- اگر با تغییر در چشمه موجی دامنه و بسامد آن را ۲ برابر و فاصله خود از چشمه موج را ۵ برابر کنیم، تراز شدت صوتی که می شنویم چند دسی بل و چگونه تغییر می کند؟ (اتلاف انرژی صوت در هوا ناچیز و $\log 2 = 0.3$ است.)

- (۱) ۲۰، افزایش (۲) ۲۰، کاهش (۳) ۲، افزایش (۴) ۲، کاهش

۱۹۲۰- شکل مقابل، نمودار جابه جایی - مکان دو موج صوتی A و B که در یک محیط منتشر شده اند را نشان می دهد. در فاصله معینی از چشمه دو موج کدام رابطه بین تراز شدت این دو صوت بر حسب دسی بل برقرار است؟ ($\log 2 = 0.3$)

(کتاب درسی ۷)

- (۱) $\beta_A - \beta_B = 6$ (۲) $\beta_A - \beta_B = 12$ (۳) $\beta_A = 4\beta_B$ (۴) $\beta_A = 16\beta_B$

۱۹۲۱- تراز شدت صوت در فاصله معینی از یک چشمه نقطه ای صوت، ۵۴ دسی بل است. چقدر از این چشمه ها را کنار هم قرار دهیم تا تراز شدت صوت در آن نقطه برابر ۶۰ دسی بل شود؟ ($\log 2 = 0.3$)

- (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴) ۶

۱۹۲۲- توان یک چشمه صوت ۵۰۰ میلی وات است. اگر در یک فضای باز، شنونده ای در فاصله ۲۰ متری از چشمه، صوت حاصل را با بلندی ۸۰ دسی بل احساس کند، در انتشار صوت در این فاصله چند درصد توان توسط محیط جذب شده است؟ ($\pi = 3, I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$) (سراسری ریاضی ۹۶ خارج)

- (۱) ۲ (۲) ۴ (۳) ۲۰ (۴) ۴۰

۱۹۲۳- در فاصله ۱۰ متری از یک چشمه صوت نقطه ای، تراز شدت صوت برابر ۱۰۰ dB است و در این فاصله ۱۰٪ از توان موج های صوتی به وسیله مولکول های هوا جذب شده است. اگر در فاصله ۱۰۰ متری از این منبع ۹۱٪ توان موج صوتی به وسیله مولکول های هوا جذب شده باشد، تراز شدت صوت در این محل چند دسی بل خواهد بود؟

- (۱) ۶۰ (۲) ۷۰ (۳) ۸۰ (۴) ۹۰

۱۹۲۴- یک چشمه صوتی که موج های صوتی با بسامد f و طول موج λ تولید می کند، با سرعت ثابت به ناظر ساکنی نزدیک می شود. اگر بسامد و طول موجی که ناظر دریافت می کند، f' و λ' باشند، کدام رابطه درست است؟

- (۱) $\lambda' > \lambda, f' > f$ (۲) $\lambda' > \lambda, f' < f$ (۳) $\lambda' < \lambda, f' > f$ (۴) $\lambda' < \lambda, f' < f$

۱۹۲۵- یک چشمه صوتی ساکن، موج های صوتی را با بسامد f و طول موج λ منتشر می کند. ناظری که با سرعت ثابت به این چشمه نزدیک می شود، صوتی با بسامد f' و طول موج λ' دریافت می کند. کدام رابطه درست است؟

- (۱) $\lambda' < \lambda, f' > f$ (۲) $\lambda' < \lambda, f' < f$ (۳) $\lambda' = \lambda, f' > f$ (۴) $\lambda' = \lambda, f' < f$

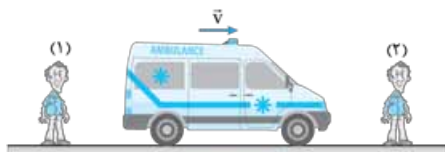
۱۹۲۶- یک چشمه صوتی موج هایی با بسامد f و طول موج λ منتشر می کند. این چشمه و یک ناظر با سرعت های ثابت روی یک خط راست به یکدیگر نزدیک و پس از رسیدن به یکدیگر، از هم دور می شوند. اگر بسامد و طول موجی که ناظر در حالت نزدیک شدن به چشمه دریافت می کند f_1 و λ_1 و بسامد و طول موجی که ناظر در حال دور شدن از چشمه دریافت می کند، f_2 و λ_2 باشد، کدام گزینه درست است؟

- (۱) $f_2 > f > f_1$ (۲) $f_2 < f < f_1$ (۳) $\lambda_2 = \lambda = \lambda_1$ (۴) $\lambda_2 < \lambda < \lambda_1$

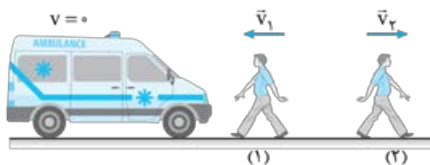
۱۹۲۷- در گزینه های زیر، جهت های حرکت یک چشمه صوتی (S) و یک ناظر (O) داده شده است. در کدام حالت، بسامدی که ناظر دریافت می کند، از بسامد چشمه، کم تر است. اما طول موج دریافتی ناظر بلندتر از طول موج چشمه است؟

- (۱) $\begin{matrix} S & O \\ \bullet & \leftarrow \end{matrix}$ (۲) $\begin{matrix} S & O \\ \bullet & \bullet \end{matrix}$ (۳) $\begin{matrix} S & O \\ \bullet & \rightarrow \end{matrix}$ (۴) $\begin{matrix} S & O \\ \bullet & \bullet \end{matrix}$

۱۹۲۸- مطابق شکل، آمبولانسی با آژیر روشن و با سرعت ثابت $v = 36 \text{ km/h}$ بین دو ناظر ساکن حرکت می کند. طول موج دریافتی توسط ناظر (۱) و (۲) در این حالت به ترتیب λ_1 و λ_2 است. اگر سرعت حرکت آمبولانسی در همان جهت، ۲ برابر شود، طول موج های دریافتی توسط ناظر (۱) و (۲) به ترتیب λ'_1 و λ'_2 می شود. کدام گزینه درست است؟

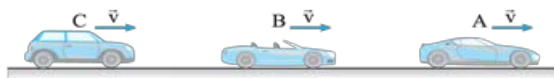
- (۱) $\lambda'_1 < \lambda_1 < \lambda_2 < \lambda'_2$
(۲) $\lambda'_2 < \lambda_2 < \lambda_1 < \lambda'_1$
(۳) $(\lambda'_1 = \lambda_1) < (\lambda'_2 = \lambda_2)$
(۴) $(\lambda'_2 = \lambda_2) < (\lambda'_1 = \lambda_1)$

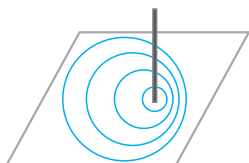
۱۹۲۹- مطابق شکل آمبولانسی ساکن آذیرش را روش می‌کند. شخص (۱) با سرعت v_1 به طرف آمبولانس حرکت می‌کند و شخص (۲) با سرعت v_2 از آمبولانس دور می‌شود. طول موج و بسامد دریافتی در این حالت توسط شخص (۱) برابر λ_1 و f_1 و توسط شخص (۲) برابر λ_2 و f_2 است. اگر سرعت هر دو شخص در جهت اولیه ۲ برابر شود، مقادیر بالا به ترتیب برابر با $\lambda'_1, \lambda'_2, f'_1, f'_2$ می‌شوند. کدام گزینه درست است؟

(۱) $\lambda'_1 < \lambda_1 < \lambda_2 < \lambda'_2$ (۲) $\lambda'_1 = \lambda_1 = \lambda_2 = \lambda'_2$ (۳) $f'_1 < f_1 < f_2 < f'_2$ (۴) $f'_1 = f_1 = f_2 = f'_2$

۱۹۳۰- مطابق شکل، در یک جاده مستقیم سه اتومبیل A، B و C با سرعت یکسان به دنبال هم در حرکت هستند. اتومبیل B بوق خود را به صدا درمی‌آورد. کدام رابطه برای بسامد (f) و طول موج (λ) صوتی که راننده اتومبیل‌های A و C دریافت می‌کنند، درست است؟

(۱) $\lambda_A = \lambda_C, f_A = f_C$ (۲) $\lambda_A < \lambda_C, f_A = f_C$ (۳) $\lambda_A = \lambda_C, f_A > f_C$ (۴) $\lambda_A < \lambda_C, f_A > f_C$

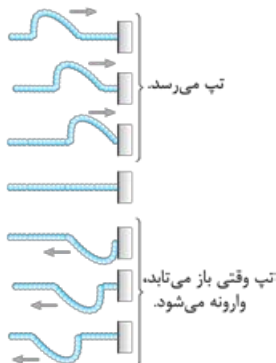
۱۹۳۱- شکل روبه‌رو، میله‌ای را نشان می‌دهد که در بازه‌های زمانی یکسان روی سطح آب ضربه می‌زند و جبهه‌های موج دایره‌ای ایجاد می‌کند. میله با تندی ..... از تندی انتشار موج در سطح آب به طرف ..... حرکت می‌کند.

- (۱) کم‌تر - راست (۲) کم‌تر - چپ (۳) بیشتر - راست (۴) بیشتر - چپ

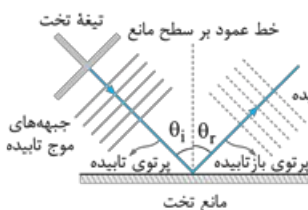
یکی از ویژگی‌های مشترک امواج مکانیکی و الکترومغناطیسی بازتاب آن‌ها از یک سطح است.

بازتاب امواج مکانیکی

بازتاب در یک بعد: اگر مطابق شکل مقابل، یک انتهای طنابی را به تکیه‌گاهی ثابت وصل کنیم و تپی را در طول طناب ایجاد کنیم، این تپ پس از رسیدن به تکیه‌گاه، نیرویی رو به بالا به آن وارد می‌کند و طبق قانون سوم نیوتون، تکیه‌گاه نیز با نیرویی رو به پایین باعث ایجاد تپی در طناب می‌شود که در جهتی مخالف جهت اولیه در طناب پیش می‌رود. چون تپ در یک راستا به پیش می‌رود، چنین بازتابی را «بازتاب در یک بعد» می‌گوییم.

بازتاب در دو بعد: در شکل مقابل با به نوسان درآوردن یک تیغه تخت بر سطح آب، امواج تختی را بر سطح آب تشکیل داده‌ایم. این امواج پس از برخورد به یک مانع تخت، به شکل امواج باز می‌تابند. این امواج بر سطح آب و در دو بعد منتشر می‌شوند.

نمودار پرتویی: برای نمایش ساده‌تر امواج منتشرشده در دو و سه بعد می‌توانیم مطابق شکل مقابل از پرتوهای مستقیمی که در جهت انتشار موج و عمود بر جبهه‌های موج‌اند، استفاده کنیم.

زاویه تابش و بازتابش: زاویه‌ای را که پرتوی تابش با خط عمود بر مانع می‌سازد، «زاویه تابش» و زاویه‌ای را که پرتوی بازتابیده با خط عمود بر مانع می‌سازد، «زاویه بازتابش» می‌نامیم. زاویه تابش و بازتابش را به ترتیب با θ_i و θ_r نشان می‌دهند.

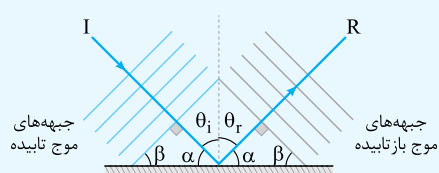
قانون بازتاب عمومی

$\theta_i = \theta_r$

زاویه تابش برابر زاویه بازتابش است:

نکته ۱: قانون بازتاب عمومی در مورد همه امواج (از جمله امواج صوتی و امواج الکترومغناطیسی، همه انواع امواج (تخت، دایره‌ای، کروی و ...) و هر وضعیت مانع برقرار است.

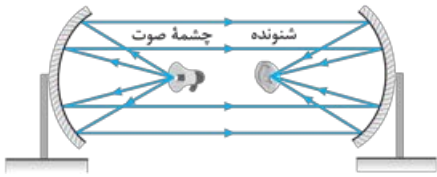
نکته ۲: زاویه‌ای که جبهه‌های موج تابیده (یا بازتابیده) با سطح مانع می‌سازند، برابر زاویه تابش (یا بازتاب) است. در شکل مقابل این زاویه را با β نشان داده‌ایم:

$$\begin{cases} \beta + \alpha = 90^\circ \\ \theta_i + \alpha = 90^\circ \end{cases} \Rightarrow \beta = \theta_i \xrightarrow{\theta_i = \theta_r} \beta = \theta_i = \theta_r$$

بازتاب در سه بعد: امواج صوتی و امواج الکترومغناطیسی می‌توانند در کل فضای سه‌بعدی انتشار یابند و در برخورد با یک سطح بازتابیده شوند. این‌ها نمونه‌ای از بازتاب امواج در سه بعد هستند.

راهنمای انتخاب بهترین منابع کنکور : 021-28425210

نمونه ۱ شکل مقابل دستگاهی را نشان می‌دهد که بر مبنای بازتاب صوت از سطح خمیده عمل می‌کند. در این دستگاه دو سطح کاو در برابر هم قرار دارند. اگر شخصی روی یکی از کانون‌ها قرار بگیرد و صحبت کند، شنونده‌ای که روی کانون دیگر قرار دارد، صدای او را می‌شنود.

پژواک: پژواک صوتی است که پس از بازتاب و با یک تأخیر زمانی (نسبت به صوت اصلی) به گوش شنونده می‌رسد. گوش انسان در صورتی می‌تواند پژواک یک صوت را از صوت اولیه تمیز دهد (تفکیک کند) که تأخیر زمانی بین آن‌ها بیشتر از 0.1 s باشد.

تست کم‌ترین فاصله بین شما و یک دیوار بلند، چند متر باشد تا پژواک صدای خود را از صدای اصلی تمیز دهید؟ (تندی صوت در هوا را 340 m/s در نظر بگیرید.)

۱۷ (۱) ۳۴ (۲) ۱۷۰ (۳) ۳۴۰ (۴)

پاسخ گزینه ۱ اگر فاصله شخص تا دیوار را l بنامیم، مسافتی که صدا طی می‌کند $2l$ است. با توجه به تندی ثابت صوت، داریم: $2l = vt$

اگر پژواک صدا حداقل 0.1 s بعد از صدای اصلی به گوش شخص برسد، این دو صدا از یکدیگر متمایز می‌شوند، پس می‌توان نوشت:

$$t = \frac{2l}{v} \xrightarrow{t \geq 0.1\text{ s}} \frac{2l}{v} \geq 0.1 \Rightarrow \frac{2l}{340} \geq 0.1 \Rightarrow l \geq 17\text{ m} \Rightarrow l_{\min} = 17\text{ m}$$

مکان‌یابی پژواکی: تست بالا نشان می‌دهد چگونه می‌توان با دانستن تندی انتشار موج در یک محیط، فاصله یک جسم تا چشمه صوت را تعیین کرد. به این روش «مکان‌یابی پژواکی» می‌گویند.

نکته ۱ در پدیده‌ها و فناوری‌های زیر از مکان‌یابی پژواکی استفاده می‌شود:

- ۱ جانورانی مثل خفاش و دلفین — کاربرد — تشخیص طعمه یا مانع — نوع موج — فراصوت
- ۲ سونار — کاربرد — مکان‌یابی اجسام زیر آب توسط کشتی‌ها — نوع موج — صوت یا فراصوت
- ۳ سونوگرافی — کاربرد — عکس‌برداری از بافت‌های داخل بدن — نوع موج — فراصوت
- ۴ اندازه‌گیری تندی شارش خون — کاربرد — تشخیص تندی گویچه‌های قرمز در رگ‌ها — نوع موج — فراصوت
- ۵ رادار دوپلری — کاربرد — تشخیص مکان و تندی وسایل نقلیه — نوع موج — الکترومغناطیسی

نکته ۲ اگر ابعاد مانع کوچک‌تر از طول موج ارسالی باشد بازتاب مؤثری اتفاق نمی‌افتد؛ بنابراین، برای تشخیص یک جسم، اندازه آن باید در حدود طول موج به کار رفته یا بزرگ‌تر از آن باشد.

مثال نوعی خفاش امواج فراصوتی با بسامد 50 kHz و نوعی دلفین امواج فراصوتی با بسامد 100 kHz گسیل می‌کنند. اگر تندی انتشار صوت در هوا 300 m/s و تندی انتشار صوت در آب 1500 m/s باشد، کدام جانور می‌تواند با استفاده از مکان‌یابی پژواکی، طعمه‌ای به اندازه 1 cm را شناسایی کند؟

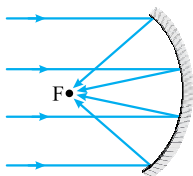
۱ فقط خفاش ۲ فقط دلفین ۳ هر دو ۴ هیچ‌کدام

پاسخ گزینه ۱ کام‌اول برای تشخیص یک جسم، اندازه آن باید در حدود طول موج به کار رفته یا بزرگ‌تر از آن باشد. طول موج خفاش را λ_b و طول موج دلفین را λ_d نشان می‌دهیم.

$$\lambda_b = \frac{v}{f_b} = \frac{300}{50 \times 10^3} = 0.6 \times 10^{-2}\text{ m} = 0.6\text{ cm}$$

$$\lambda_d = \frac{v}{f_d} = \frac{1500}{100 \times 10^3} = 1.5 \times 10^{-2}\text{ m} = 1.5\text{ cm}$$

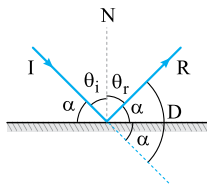
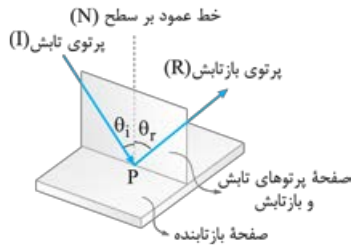
کام‌دوم اندازه جسم بزرگ‌تر از λ_b و کوچک‌تر از λ_d است. پس خفاش قادر به شناسایی جسم است، ولی دلفین خیر.

نمونه ۲ شکل مقابل نمونه‌ای از بازتاب امواج الکترومغناطیسی در سه بعد را نشان می‌دهد. پرتوهای موازی تابیده به سطح کاو، پس از بازتاب در نقطه‌ای کانونی می‌شوند. از این وسیله در آنتن‌های بشقابی برای دریافت امواج رادیویی و در اجاق‌های خورشیدی برای کانونی کردن امواج فروسرخ و گرم کردن مواد غذایی استفاده می‌شود.

نکته وسایل زیر بر مبنای تمرکز امواج در یک نقطه و افزایش شدت موج کار می‌کنند:

- ۱ میکروفون سهموی — کاربرد — ثبت صداهای ضعیف — نوع موج — صوت
- ۲ لیتوتریپسی — کاربرد — شکستن سنگ کلیه — نوع موج — فراصوت
- ۳ اجاق خورشیدی — کاربرد — گرم کردن مواد غذایی — نوع موج — الکترومغناطیسی (به ویژه امواج فروسرخ)
- ۴ آنتن بشقابی — کاربرد — دریافت امواج رادیویی — نوع موج — الکترومغناطیسی (از نوع رادیویی)

بازتاب نور مرئی: نور مرئی نیز مانند سایر امواج الکترومغناطیسی از قانون بازتاب عمومی امواج پیروی می کند.

یعنی در تابش نور مرئی به یک سطح، داریم:

① در هر بازتابشی پرتوی تابش، پرتوی بازتاب و خط عمود بر سطح، هر سه در یک صفحه واقع اند.

② زاویه تابش و زاویه بازتابش با هم برابرند ($\theta_i = \theta_r$).

زاویه ای که پرتوی تابش (یا پرتوی بازتاب) با خط مماس بر سطح در نقطه تابش می سازد، متمم

زاویه تابش (یا زاویه بازتاب) است؛ یعنی در شکل مقابل داریم: $\theta_i + \alpha = 90^\circ$, $\theta_r + \alpha = 90^\circ$

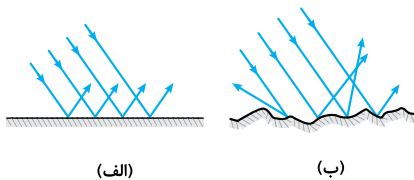
نکته: اگر پرتوی I به مانع برخورد نمی کرد، در مسیر خط چین به حرکت خود ادامه می داد؛ بنابراین پرتو به اندازه D از مسیر اولیه منحرف شده است.

$$D = 2\alpha \xrightarrow{\alpha = 90^\circ - \theta_i} D = 18^\circ - 2\theta_i$$

تست زاویه تابش به یک آینه 1° کاهش می یابد. در نتیجه، زاویه محدود به پرتوهای تابش و بازتابش، یک سوم مقدار اولیه می شود. زاویه تابش اولیه چند درجه بوده است؟

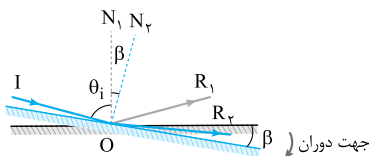
پاسخ گزینه ۱: زاویه محدود به پرتوهای تابش و بازتابش برابر $2\theta_i$ است؛ لذا می توان نوشت:

$$\begin{cases} \theta_{i_r} = \theta_i - 1^\circ \\ 2\theta_{i_r} = \frac{1}{3} \times (2\theta_i) \Rightarrow \theta_{i_r} = \frac{1}{3} \theta_i \end{cases} \Rightarrow \frac{1}{3} \theta_i = \theta_i - 1^\circ \Rightarrow \frac{2}{3} \theta_i = 1^\circ \Rightarrow \theta_i = 1.5^\circ$$

بازتاب منظم و نامنظم: اگر یک دسته پرتوی موازی به یک سطح هموار و تخت بتابد، پرتوهای بازتاب به موازات یکدیگر خواهند بود. بازتابی از نور را که چنین ویژگی ای دارد، «بازتاب منظم» یا «بازتاب آینه ای» می نامند (شکل الف). یک دسته پرتوی موازی، پس از برخورد به یک سطح ناصاف، در جهت های مختلف بازتابیده می شوند و نظم ظاهری خود را از دست می دهند. این نوع از بازتاب نور را «بازتاب نامنظم» یا «بازتاب پخشنده» می نامیم (شکل ب).

در بازتاب پخشنده نیز در هر بازتاب، زاویه های تابش و بازتاب با هم برابرند و پرتوی تابش، پرتوی بازتابش و خط عمود بر سطح بازتابنده در یک صفحه واقع اند. طول موج نور مرئی حدود $0.5 \mu\text{m}$ است؛ بنابراین برای نور مرئی سطحی هموار محسوب می شود که ابعاد ناهمواری های آن بسیار کوچک تر از $0.5 \mu\text{m}$ باشد.

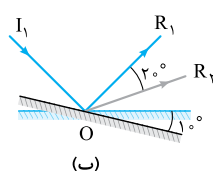
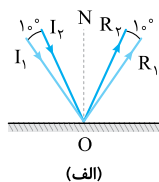
اگر در حالی که راستا و سوی پرتوی تابش ثابت است، آینه تخت به اندازه زاویه β حول نقطه تابش (O) دوران کند، پرتوی بازتاب به اندازه زاویه 2β در همان جهت دوران می کند. برای اثبات به شکل مقابل توجه کنید. در حالی که پرتوی I ثابت است، آینه را به اندازه β در جهت ساعتگرد چرخانده ایم. پرتوی بازتاب در ابتدا R_1 و پس از دوران آینه R_2 است. با توجه به شکل، داریم:

$$\begin{cases} \angle IOR_1 = \theta_i + \theta_r = 2\theta_i \\ \angle IOR_2 = 2(\theta_i + \beta) = 2\theta_i + 2\beta \end{cases} \Rightarrow R_1 \hat{O} R_2 = \angle IOR_2 - \angle IOR_1 = 2\beta$$

تست پرتویی با زاویه تابش 3° ، بر سطح آینه تختی فرود می آید. اگر پرتوی تابش و آینه هر دو 1° در یک جهت (و در یک صفحه) دوران کنند، پرتوی بازتاب چند درجه دوران می کند؟

پاسخ گزینه ۲: اثر چرخش پرتوی تابش و آینه بر چرخش پرتوی بازتاب را به طور مستقل بررسی می کنیم:

گام اول: فرض کنید مطابق شکل (الف)، پرتوی تابش به اندازه 1° در جهت ساعتگرد دوران کند. در این صورت، پرتوی بازتاب به همان اندازه، اما در جهت پادساعتگرد می چرخد تا زاویه تابش و بازتاب، دوباره مساوی شوند.

گام دوم: حالا فرض کنید مطابق شکل (ب)، آینه به اندازه 1° در جهت ساعتگرد بچرخد. در این صورت، پرتوی بازتاب به اندازه $2^\circ = 2 \times 1^\circ$ در همان جهت (ساعتگرد) می چرخد.

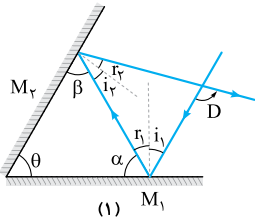
گام سوم: پس پرتوی بازتاب در اثر دوران پرتوی تابش، 1° در جهت پادساعتگرد و در اثر دوران آینه، 2° در جهت ساعتگرد دوران می کند که نتیجه این دو، گردش 1° درجه ای پرتوی بازتاب در جهت ساعتگرد است:
 $\Delta\theta = 2 \times 1^\circ - 1^\circ \Rightarrow \Delta\theta = 1^\circ$
 اگر پرتوی تابش و آینه هر دو 1° در جهت پادساعتگرد می چرخیدند، پرتوی بازتاب 1° در جهت پادساعتگرد منحرف می شد.

آینه های متقاطع

یکی از الگوهای رایج در تست های کنکور ردیابی مسیر پرتویی است که به یکی از دو آینه تخت متقاطع تابیده و توسط آینه دیگر بازتابیده می شود. در نمونه زیر، در سه حالت رایج، رابطه زاویه بین پرتوی بازتابیده از آینه دوم و پرتوی تابیده به آینه اول (D) با زاویه بین دو آینه (θ) بررسی شده است.

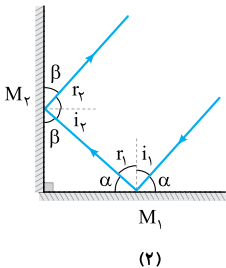
نمونه

در شکل (۱) که زاویه بین دو آینه حاده است، داریم:

$$\begin{cases} D = (i_1 + r_1) + (i_2 + r_2) = 2r_1 + 2i_2 = 2(r_1 + i_2) & (I) \\ \theta + \alpha + \beta = 180^\circ \Rightarrow \theta + (90^\circ - r_1) + (90^\circ - i_2) = 180^\circ \Rightarrow \theta = r_1 + i_2 & (II) \end{cases}$$

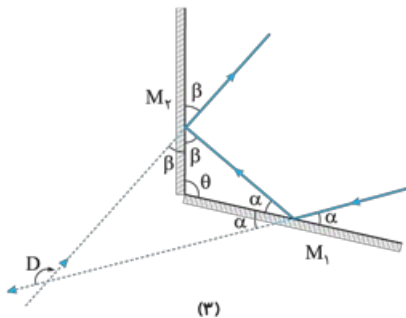
$$(I), (II) \rightarrow D = 2\theta$$

در شکل (۲) که دو آینه بر هم عمودند، داریم:

$$\begin{cases} \beta + r_1 = 90^\circ \\ \beta + \alpha = 90^\circ \end{cases} \Rightarrow \alpha = r_1$$

پس پرتوی تابیده به آینه M_1 و پرتوی بازتابیده از آینه M_2 با هم موازی اند و با توجه به جهت مخالف حرکت پرتوها، با هم زاویه 180° می سازند:
 $D = 180^\circ$

در شکل (۳) که دو آینه با هم زاویه منفرجه می سازند، داریم:

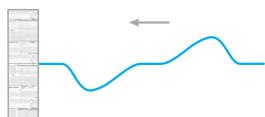
$$\begin{cases} \alpha + \beta + \theta = 180^\circ \Rightarrow \alpha + \beta = 180^\circ - \theta & (I) \\ D = 2\alpha + 2\beta = 2(\alpha + \beta) & (II) \end{cases} \xrightarrow{(I), (II)} D = 360^\circ - 2\theta$$

ما از موارد اثبات شده در این نمونه در پاسخ تست ها استفاده خواهیم کرد!

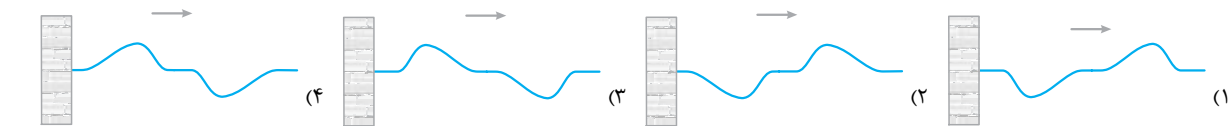

روابط به دست آمده مربوط به حالت هایی است که پرتوها فقط یک بار به هر یک از آینه ها تابیده شوند. در حالت هایی که بیش از یک بازتاب از هر یک از آینه ها رخ دهد، باید مسیر پرتوها را رسم کرده و مرحله به مرحله اندازه زوایا را تعیین کنیم تا به خواسته تست برسیم.

پرسش های چهارگزینه ای

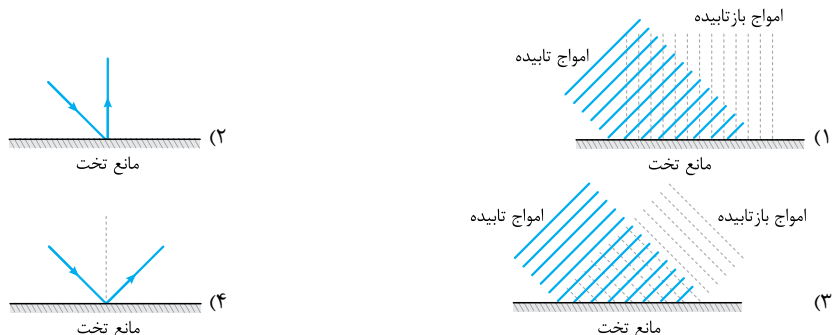

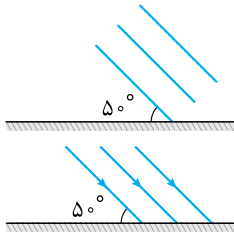
۱۹۳۲- بخشی از یک موج عرضی مانند شکل مقابل، در جهت نشان داده شده در حال انتشار در یک طناب کشیده شده است. کدام یک از شکل های زیر بازتاب این موج از انتهای ثابت تکیه گاه را به درستی نشان می دهد؟

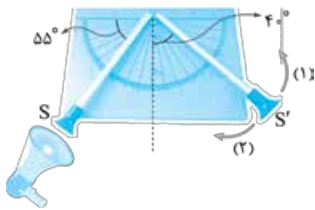
(کتاب درسی)

۱۹۳۳- کدام شکل نمودار پرتویی بازتاب یک موج تخت از یک مانع تخت را نشان می دهد؟

۱۰۰، ۵۰ (۴)

۱۹۳۴- شکل روبه‌رو، جبهه‌های موج تختی را نشان می‌دهد که بر سطح مانع تختی فرود آمده‌اند. زاویه بازتاب موج از سطح مانع و زاویه بین جبهه‌های موج فرودی و بازتابیده از مانع به ترتیب از راست به چپ چند درجه است؟

۵۰، ۴۰ (۲)

۸۰، ۴۰ (۱)

۵۰، ۵۰ (۴)

۸۰، ۵۰ (۳)

۱۹۳۵- شکل روبه‌رو، پرتوهای موجی را نشان می‌دهد که بر سطح مانع تختی فرود آمده‌اند. زاویه بازتاب پرتوها از سطح مانع و زاویه انحراف پرتوها پس از بازتاب از سطح مانع به ترتیب از راست به چپ چند درجه است؟

۱۰۰، ۴۰ (۲)

۸۰، ۴۰ (۱)

۸۰، ۵۰ (۳)

۱۹۳۶- در آزمایش شکل مقابل یک منبع تولید صوت در دهانه لوله S قرار دارد. لوله S' را به ترتیب چند درجه و در کدام جهت بچرخانیم تا صوت دریافتی توسط شنونده‌ای که در دهانه لوله S' قرار دارد، با بیشترین بلندی ممکن شنیده شود؟

(۲)، ۵۰ (۲)

(۲)، ۱۵۰ (۱)

(۱)، ۵۰ (۴)

(۱)، ۱۵۰ (۳)

۱۹۳۷- عمق یاب یک کشتی یک موج فراصوتی به سوی کف دریا می‌فرستد و زمان بازگشت پژواک را می‌سنجد. اگر در محلی تأخیر زمانی از کف دریا ۴/۰ باشد، عمق دریا در آن محل چند متر است؟ (تندی امواج فراصوت در آب دریا ۱۵۳۰ m/s است.)

۷۶۵۰ (۴)

۳۸۵۲ (۳)

۶۱۲ (۲)

۳۰۶ (۱)

۱۹۳۸- شخصی بین دو صخره قائم و موازی ایستاده است و فاصله‌اش از صخره نزدیک‌تر ۵۱۰ متر است. اگر این شخص فریاد بزند، اولین پژواک صدای خود را ۳ ثانیه بعد می‌شنود و پژواک دوم را یک ثانیه پس از آن می‌شنود. فاصله بین دو صخره چند متر است؟

۸۵۰ (۴)

۱۰۲۰ (۳)

۱۱۹۰ (۲)

۱۳۶۰ (۱)

۱۹۳۹- صوت حاصل از یک چشمه ساکن، در مدت ۴/۰ ثانیه به یک دیوار برخورد کرده و به محل چشمه برمی‌گردد. اگر بسامد چشمه صوت ۴۰ کیلوهرتز و طول موج ۷۵/۸ میلی‌متر باشد، فاصله چشمه صوت تا دیوار چند متر است؟

۱۷۵ (۴)

۱۴۰ (۳)

۷۰ (۲)

۳۵ (۱)

۱۹۴۰- اگر فاصله شخصی از یک دیوار بلند حداقل ۱۷ m باشد، او می‌تواند پژواک صدای خود را از صدای اصلی تمیز دهد. تندی صوت در محیط چند متر بر ثانیه است؟

۳۴۰ (۴)

۳۲۰ (۳)

۱۷۰ (۲)

۱۶۰ (۱)

۱۹۴۱- مطابق شکل روبه‌رو، شخصی در فاصله ۱۵ متری از یک دیوار بلند ایستاده است. اگر طول گام‌های این شخص ۴۰ cm باشد، حداقل چند گام از دیوار دورتر شود تا بتواند در حالت ایستاده پژواک صدای خود از دیوار را از صدای اصلی‌اش تمیز دهد؟ (تندی صوت در هوا ۳۳۶ m/s است.)

۴ (۲)

۳ (۱)

۶ (۴)

۵ (۳)

۱۹۴۲- اتومبیلی با تندی ثابت ۱۰۸ km/h روی خط راست به صخره قائمی نزدیک می‌شود. در لحظه‌ای که فاصله اتومبیل از صخره برابر ۱۸۰ m است، راننده بوق می‌زند. اگر تندی انتشار صوت در هوای محیط ۳۳۰ m/s باشد، چند ثانیه بعد از این لحظه راننده صدای پژواک بوق را می‌شنود؟

۱۲/۱۱ (۴)

۱ (۳)

۶/۱۱ (۲)

۵/۰ (۱)

۱۷۰۰ (۴)

۸۵۰ (۳)

۱۷۰ (۲)

۸۵ (۱)

۱۹۴۳- مطابق شکل مقابل ناظری در مقابل یک رشته پلکان بسیار بلند ایستاده و دست‌های خود را یک بار به هم می‌زند. اگر عرض هر پله ۲۰ cm و تندی صوت در هوا ۳۴۰ m/s باشد، در مدت ۱ s پس از اولین پژواک، چه تعداد پژواک به گوش شخص می‌رسد؟ (فرض کنید جبهه‌های موج صوتی موازی با سطح زمین به صورت تخت منتشر می‌شوند و بخشی از پله‌ها رسم شده‌اند.)

۱۷۰۰ (۴)

۸۵۰ (۳)

۱۷۰ (۲)

۸۵ (۱)

۱۹۴۴- بسامد امواج فراصوتی‌ای که وال عنبر تولید می‌کند، حدود ۱۰۰ kHz و تندی صوت در آب دریا حدود ۱۵۰۰ m/s است. این وال، صوتی به طرف مانعی که در ۱۵۰ متری آن قرار دارد، ارسال می‌کند. به ترتیب پژواک این صدا با چند ثانیه تأخیر به وال می‌رسد و حداقل ابعاد مانع حدود چند سانتی‌متر باشد تا وال بتواند آن را تشخیص دهد؟ (فرض کنید در این مدت وال ساکن است.)

۱/۵، ۰/۲ (۴)

۱۵، ۰/۲ (۳)

۱/۵، ۰/۱۲ (۲)

۱۵، ۰/۱ (۱)

(سراسری تهرانی ۹۹ خارج)

۱۹۴۵- در کدام موارد زیر، از بازتاب امواج الکترومغناطیسی استفاده می‌شود؟

(ت) دستگاه سونار در کشتی‌ها

(پ) اجاق خورشیدی

(ب) سونوگرافی

(الف) رادار دوپلری

(۴) (ب)، (پ) و (ت)

(۳) (الف)، (ب) و (پ)

(۲) (الف) و (ب)

(۱) (الف) و (پ)

(سراسری تهرانی ۹۹)

۱۹۴۶- در کدام یک از موارد زیر از مکان‌یابی پژواکی امواج فراصوت به همراه اثر دوپلر استفاده می‌شود؟

(۲) دستگاه لیتوتریپسی

(۱) میکروفون سهموی

(۴) تعیین تندی شارش خون (گویچه‌های قرمز) در رگ‌ها

(۳) تعیین تندی خودروها

۱۹۴۷- کدام یک از عبارت‌های زیر در مورد بازتاب نادرست است؟

- (۱) وقتی یک دسته پرتوی موازی به صورت پخشنده بازتابیده می‌شود، در هر بازتاب، هم‌چنان زاویه‌های تابش و بازتاب با هم برابرند و در یک صفحه قرار دارند.
- (۲) وقتی یک باریکه لیزر را به دیوار می‌تابانیم، به علت بازتاب پخشنده، ناظرهای مختلف نقطه رنگی روی دیوار را می‌بینند.
- (۳) در بازتاب نامنظم برای یک دسته پرتوی موازی نور، زاویه بازتاب همه پرتوها برابر است.
- (۴) دلیل دیدن اشیا توسط چشم، بازتاب نامنظم نور از سطح اشیا است.

۱۹۴۸- ابعاد ناهمواری‌های سطح یک کاغذ 0.2 mm و ابعاد ناهمواری‌های سطح یک آینه $0.2 \mu\text{m}$ است. نوع بازتاب نور مرئی از سطح کاغذ و سطح آینه به ترتیب از راست به چپ چگونه است؟

- (۱) منظم، نامنظم (۲) منظم، منظم (۳) نامنظم، منظم (۴) نامنظم، نامنظم

۱۹۴۹- در یک آینه تخت، زاویه بین راستای پرتوی تابش و بازتابش $\frac{1}{4}$ زاویه بین پرتوی تابش و سطح آینه است. زاویه تابش چند درجه است؟

- (۱) 10° (۲) 18° (۳) 20° (۴) 36° (سراسری ریاضی ۸۶ ■ خارج)

۱۹۵۰- پرتویی با زاویه تابش i به سطح یک آینه تخت برخورد می‌کند. اگر زاویه انحراف پرتو در بازتاب از سطح آینه ۶ برابر زاویه بازتاب از سطح آینه باشد، i چند درجه است؟

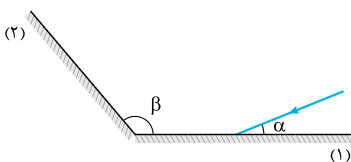
- (۱) 10° (۲) 15° (۳) 20° (۴) 22.5°

۱۹۵۱- با ثابت نگاه‌داشتن پرتوی تابش، آینه را 30° دوران می‌دهیم، در نتیجه زاویه بین پرتوهای تابش و بازتاب ۴ برابر می‌شود. زاویه تابش اولیه چند درجه بوده است؟

- (۱) 10° (۲) 15° (۳) 20° (۴) 30°

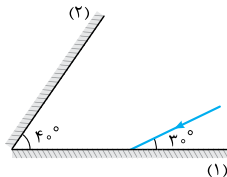
۱۹۵۲- پرتوی نوری با زاویه تابش 30° درجه به یک آینه تخت می‌تابد و بعد از بازتاب از آن به آینه تخت دیگر برخورد می‌کند. اگر دو آینه با هم زاویه 45° درجه بسازند، زاویه بازتاب از آینه دوم چند درجه است؟

- (۱) 15° (۲) 20° (۳) 25° (۴) 30° (سراسری تهرانی ۹۷ ■ خارج)

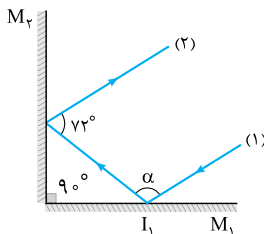
۱۹۵۳- مطابق شکل مقابل، پرتوی نوری تحت زاویه α به آینه (۱) می‌تابد و پس از بازتاب به آینه (۲) می‌تابد. پرتوی بازتابیده از آینه (۲) چه زاویه‌ای با سطح آن آینه می‌سازد؟

- (۱) $\pi - \beta$ (۲) $\beta - \alpha$ (۳) $\pi - (\beta - \alpha)$ (۴) $\pi - (\alpha + \beta)$ (سراسری ریاضی ۹۹ ■ خارج)

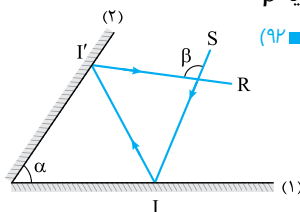
۱۹۵۴- مطابق شکل مقابل، پرتوی نوری به آینه (۱) می‌تابد و پس از بازتاب به آینه (۲) می‌تابد و در ادامه مسیرش دوباره از آینه (۲) بازتاب می‌شود. زاویه بازتاب آینه (۲) در دومین بازتاب چند درجه است؟

- (۱) 60° (۲) 50° (۳) 40° (۴) 30° (سراسری تهرانی ۹۸ ■ خارج)

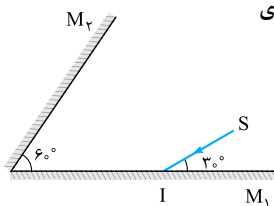
۱۹۵۵- در شکل مقابل زاویه α چند درجه است و اگر با چرخش اندک پرتوی (۱) در صفحه شکل و حول نقطه I_1 ، زاویه α کاهش یابد، راستای پرتوهای (۱) و (۲) در وضعیت جدید الزاماً ..... .

- (۱) موازی هستند. (۲) یکدیگر را قطع می‌کنند. (۳) موازی هستند. (۴) یکدیگر را قطع می‌کنند.

۱۹۵۶- مطابق شکل روبه‌رو، پرتوی SI پس از تابش از آینه‌های تخت در مسیر I'R بازتاب می‌شود. اندازه زاویه β چند برابر زاویه α است؟

- (۱) ۱ (۲) ۲ (۳) $\frac{3}{2}$ (۴) بستگی به زاویه تابش آینه (۱) دارد.

۱۹۵۷- در شکل مقابل، پرتوی SI بر سطح آینه M_1 تابیده است. زاویه بین پرتوی خروجی از مجموعه و پرتوی SI چند درجه است؟

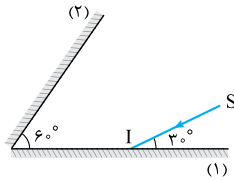
- (۱) 60° (۲) 120° (۳) 180° (۴) 240°

۱۹۵۸- مطابق شکل مقابل، پرتوی نور SI به آینه (۱) می‌تابد و پس از بازتاب از آینه (۲)، دوباره به آینه (۱) می‌تابد.

(سراسری تهرنی ■ ۹۸)

امتداد پرتوی بازتاب نهایی با امتداد پرتوی SI، زاویه چند درجه می‌سازد؟

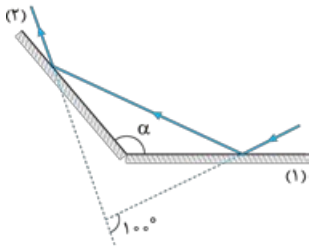
- (۱) 120°
(۲) 140°
(۳) 160°
(۴) 180°

۱۹۵۹- مطابق شکل مقابل، پرتوی نوری به آینه (۱) می‌تابد و پس از بازتاب، به آینه (۲) برخورد می‌کند. اگر امتداد پرتوی تابش آینه (۱) با امتداد پرتوی بازتاب آینه (۲) زاویه 100° بسازد، α چند درجه است؟

(سراسری ریاضی ■ ۸۸ قارج)

- (۱) 100°
(۲) 120°
(۳) 130°
(۴) 140°

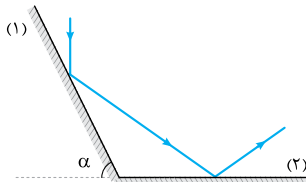

۱۹۶۰- مطابق شکل مقابل، پرتوی نوری به آینه تخت (۱) می‌تابد و در نهایت از آینه تخت (۲) بازتاب می‌شود.

(سراسری تهرنی ■ ۹۶ قارج)

پرتوی تابش به آینه (۱) با پرتوی بازتابش از آینه (۲) چه زاویه‌ای می‌سازد؟

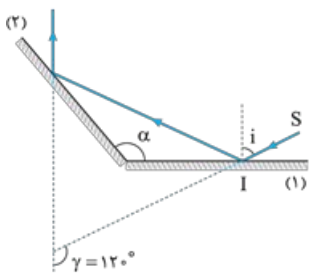
- (۱) α
(۲) 2α
(۳) $180^\circ - \alpha$
(۴) $90^\circ + \alpha$

۱۹۶۱- مطابق شکل مقابل، پرتوی SI، تحت زاویه تابش i به آینه تخت (۱) می‌تابد. زاویه بین پرتوی SI با پرتوی بازتاب آینه (۲)، $\gamma = 120^\circ$ است. اگر زاویه i، 20° افزایش یابد، γ چه تغییری می‌کند؟

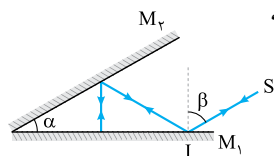
(سراسری ریاضی ■ ۹۹)

- (۱) 40° افزایش می‌یابد.
(۲) 20° افزایش می‌یابد.
(۳) 20° کاهش می‌یابد.
(۴) ثابت می‌ماند.

۱۹۶۲- در شکل مقابل، پرتوی SI پس از بازتاب از آینه‌های تخت M_1 و M_2 روی خودش بازتاب می‌شود. چه رابطه‌ای بین زاویه‌های α و β وجود دارد؟

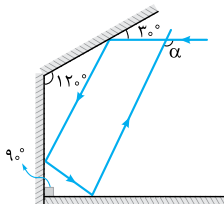
- (۱) $\alpha = \beta$
(۲) $\alpha = 2\beta$
(۳) $\beta = 2\alpha$
(۴) $\alpha + \beta = 90^\circ$

(سراسری تهرنی ■ ۹۵)

۱۹۶۳- در شکل روبه‌رو زاویه α چند درجه است؟

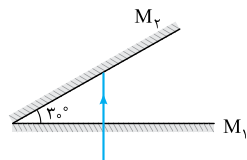
- (۱) 110°
(۲) 120°
(۳) 130°
(۴) 150°

۱۹۶۴- دو آینه تخت با طول زیاد، مطابق شکل مقابل، با هم زاویه 30° می‌سازند. در آینه M_1 روزنه‌ای ایجاد شده و باریکه نور به طور عمود بر آینه M_1 از آن می‌گذرد. این نور چند بار در برخورد به آینه‌ها بازتاب خواهد شد؟

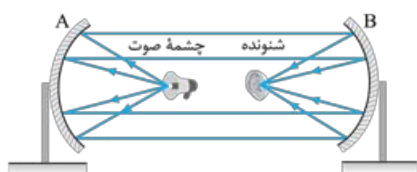
(سراسری ریاضی ■ ۹۳ قارج)

- (۱) ۱
(۲) ۲
(۳) ۳
(۴) ۴

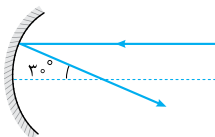
۱۹۶۵- دو سطح کاو مشابه با فاصله کانونی ۲۰ cm مطابق شکل روبه‌رو در فاصله ۱ متری از هم قرار دارند. چشمه صوت در کانون سطح A قرار دارد و صوت آن با بیشترین شدت ممکن توسط شنونده شنیده می‌شود. فاصله شنونده از چشمه چند سانتی‌متر است؟

- (۱) ۲۰
(۲) ۴۰
(۳) ۶۰
(۴) ۸۰

۱۹۶۶- پرتوی مطابق شکل مقابل، موازی با محور اصلی به سطح کاو آینه‌ای می‌تابد. به ترتیب از راست به چپ زاویه تابش و انحراف پرتو چند درجه است؟

- (۱) $30^\circ, 15^\circ$
(۲) $30^\circ, 30^\circ$
(۳) $150^\circ, 15^\circ$
(۴) $150^\circ, 30^\circ$

۱۸۷۲- گزینه ۴

صوت یک موج مکانیکی است که به صورت تپ‌های انبساطی (کم‌فشار) و تراکمی (پرفشار) در هوا منتشر می‌شود و چون در انتشار صوت، ذره‌های هوا در راستای انتشار نوسان می‌کنند، این موج‌ها **طولی** اند (نادرستی ۱). می‌دانیم در ضمن انتشار موج‌های پیش‌رونده، انرژی منتقل می‌شود، نه ماده. بنابراین در ضمن انتشار صوت، مولکول‌های هوا در محل خود نوسان می‌کنند، اما از محلی به محل دیگر منتقل نمی‌شوند (نادرستی ۲). حرکت تپ تراکمی در هوا یکنواخت است، اما مولکول‌های هوا حرکت **همانگ ساده** انجام می‌دهند (نادرستی ۳). مقدار پیش‌روی تپ تراکمی در یک دوره برابر λ است که معمولاً بسیار بزرگ‌تر از طول پاره‌خط نوسان مولکول هوا یعنی $2A$ است.

۱۸۷۳- گزینه ۴

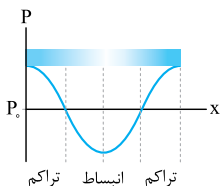
با برقراری تماس با گوشی تلفن همراه، صدای زنگ آن را می‌شنویم، ولی با به کار افتادن پمپ تخلیه هوا، صدا به **تدریج ضعیف و سرانجام خاموش می‌شود**، در حالی که امواج الکترومغناطیسی همچنان از محفظه عبور می‌کنند (از روی نور صفحه گوشی می‌توان این موضوع را فهمید که تماس هم‌چنان برقرار است). این آزمایش نشان می‌دهد که **برای انتشار صوت به محیط مادی نیاز است**، اما برای انتشار موج الکترومغناطیسی به محیط مادی نیاز نیست.

۱۸۷۴- گزینه ۲

همه امواج پیش‌رونده مانند صوت و موج الکترومغناطیسی انرژی را از محلی به محل دیگر انتقال می‌دهند و در حقیقت حامل انرژی‌اند. امواج فرابنفش جزء امواج‌های الکترومغناطیسی هستند در حالی که امواج فراصوتی جزء امواج مکانیکی هستند. می‌دانیم موج‌های مکانیکی برای انتشار به محیط مادی نیاز دارند، در حالی که امواج الکترومغناطیسی در خلأ هم منتشر می‌شوند. امواج فراصوتی از نوع طولی هستند، اما همه امواج الکترومغناطیسی عرضی هستند. تندی موج‌های الکترومغناطیسی در حدود تندی نور و خیلی زیاد است در حالی که تندی انتشار امواج فراصوتی در حدود چند صد متر بر ثانیه است.

۱۸۷۵- گزینه ۲

در نواحی‌ای که با رنگ تیره نشان داده شده‌اند، مولکول‌های هوا به هم نزدیک‌ترند و بنابراین فشار این نواحی زیاد است، در مقابل در نواحی روشن‌تر، مولکول‌های هوا از هم دورترند و بنابراین فشار این نواحی کم است. در شکل مقابل نمودار تغییرات فشار محیط برحسب مکان رسم شده است.

۱۸۷۶- گزینه ۱

طول موج صوت حاصل از دیاپازون برابر است با: **گام اول** $\lambda = \frac{v}{f} \Rightarrow \lambda = \frac{340}{85} = 4 \text{ m} \Rightarrow \lambda = 40 \text{ cm}$

گام دوم

نزدیک‌ترین فاصله بین دو نقطه که در یکی فشار بیشینه (یا فشار کمینه) و در دیگری فشار برابر فشار اتمسفر است، برابر $\frac{\lambda}{4}$ است، بنابراین: $\frac{\lambda}{4} = \frac{40}{4} = 10 \text{ cm}$

۱۸۷۷- گزینه ۱

مانند موج عرضی که فاصله بین یک قله و یک دره متوالی $\frac{\lambda}{2}$ است، در موج طولی هم فاصله بین یک تراکم و یک انبساط مجاور (متوالی) برابر با $\frac{\lambda}{2}$ است. داریم: $d = \frac{\lambda}{2} = 10 \text{ cm} \Rightarrow \lambda = 2 \times 10 = 20 \text{ cm} = 0.2 \text{ m}$

گام دوم حالا دوره موج را به دست می آوریم که برابر دوره نوسان هر ذره از محیط انتشار موج هم هست:

$$\lambda = vT \Rightarrow \circ/2 = 12T \Rightarrow T = \frac{\circ/2}{12} = \frac{\circ/1}{6} = \frac{1}{6} \text{ s}$$

گام سوم مهم است که بدانید که در موج طولی، در وسط فاصله بین جمع شدگی (تراکم) بیشینه و یک بازشدگی (انبساط) بیشینه مجاور، اندازه جابه جایی هر ذره از محیط از وضع تعادلش، بیشینه و برابر با دامنه نوسان آن ذره است. پس:

در حرکت هماهنگ ساده دیدید که متحرک در هر دوره مسافت $4A$ و در هر نیم دوره $(\frac{T}{2})$ مسافت $2A$ را طی می کند. بنابراین کافی است که ببینیم مسافت داده شده چه مضرب صحیحی از $2A$ است:

$$\frac{1}{2A} = \frac{24}{2 \times 4} = \frac{24}{8} = 3$$

پس زمان لازم برای طی این مسافت (24 cm) هم 3 برابر $\frac{T}{2}$ است:

$$\Delta t = 3 \times \frac{T}{2} = \frac{3}{2} T = \frac{3}{2} \times \frac{1}{6} = \frac{1}{4} \text{ s}$$

$$A_1 = 2A_2 \Rightarrow A_2 = \frac{A_1}{2}$$

۱۸۷۸- گزینه ۲ در شکل نمودار داده شده داریم:

تندی صوت (v) در یک محیط انتشار با شرایط ثابت تغییر نمی کند. پس زمان طی مسافت d توسط هر دو موج یکسان است و آن را t می نامیم. با توجه به

$$d = v \left(\frac{\lambda_1}{v} \right) = v \left(\frac{\lambda_2}{v} \right) \xrightarrow{\frac{d}{\lambda} = \frac{vT}{\lambda} \rightarrow vt = \left(\frac{vT_1}{\lambda} \right) = \left(\frac{vT_2}{\lambda} \right)} \Rightarrow t = \left(\frac{T_1}{\lambda} \right) = \left(\frac{T_2}{\lambda} \right)$$

شکل، می نویسیم:

گام دوم هر ذره محیط در زمان $\frac{T}{2}$ (وابسته به یک موج)، مسافت $2A$ (وابسته به نوسان ذرات در همان موج) را طی می کند. هنگام عبور موج (۱) از محیط، هر ذره در زمان $\frac{T}{2} = 3T_1$ ، مسافتی به اندازه $12A_1 = 3 \times 4A_1 = 12A_1$ را طی می کند.

$$l_1 = 12A_1 \Rightarrow 32 = 12A_1 \Rightarrow A_1 = \frac{32}{12} = \frac{8}{3} \text{ cm}$$

پس می نویسیم:

و هنگام عبور موج (۲) از محیط، هر ذره در زمان $\left(\frac{T}{2} \right)$ ، مسافتی به اندازه $6A_2 = 3 \times 2A_2 = 6A_2$ را طی می پیماید. بنابراین داریم:

$$l_2 = 6A_2 \xrightarrow{A_2 = \frac{A_1}{2}} l_2 = 6 \times \frac{A_1}{2} = 3A_1 = 3 \times \frac{8}{3} = 8 \text{ cm}$$

۱۸۷۹- گزینه ۲ بسامد موج همواره برابر با بسامد چشمه آن است، بنابراین با ورود صوت از هوا به آب، بسامد و در نتیجه دوره آن تغییر نمی کند (رد)

① و ③، اما چون تندی انتشار صوت در مایع ها بیشتر از گازها است، تندی انتشار صوت با ورود از هوا به آب افزایش می یابد و مطابق رابطه $\lambda = \frac{v}{f}$ ، با افزایش v و ثابت ماندن f ، طول موج افزایش خواهد یافت.

۱۸۸۰- گزینه ۲ شکل، دامنه و بسامد موج جزء ویژگی های چشمه موج است و تغییر در آن ها تغییری در محیط انتشار موج و تندی انتشار موج در محیط ایجاد نمی کند.

۱۸۸۱- گزینه ۱ می دانیم انتشار موج صوتی در هوا و میله، حرکتی یکنواخت است. از طرف دیگر تندی انتشار صوت در میله (v_2) ۱۵ برابر تندی انتشار صوت در هوا $(v_1 = 350 \text{ m/s})$ است و از رابطه حرکت یکنواخت داریم:

$$x = vt \Rightarrow t = \frac{x}{v} \Rightarrow t_1 - t_2 = \frac{x}{v_1} - \frac{x}{v_2} \Rightarrow \Delta t = x \left(\frac{1}{v_1} - \frac{1}{v_2} \right) \Rightarrow x = \frac{v_2 v_1}{v_2 - v_1} \Delta t \xrightarrow{v_2 = 15v_1} x = \frac{15v_1 \times v_1}{15v_1 - v_1} \Delta t$$

$$\Rightarrow x = \frac{15v_1}{14} \Delta t \xrightarrow{\frac{v_1 = 350 \text{ m/s}}{\Delta t = 0.12 \text{ s}}} x = \frac{15 \times 350}{14} \times 0.12 \Rightarrow x = 45 \text{ m}$$

۱۸۸۲- گزینه ۲ تندی صدای عبوری از هوای درون لوله را v_1 و تندی صدای عبوری از دیواره لوله را v_2 نشان می دهیم. برای هر کدام از لوله ها

$$x = vt \Rightarrow t = \frac{x}{v} \Rightarrow \Delta t = t_1 - t_2 = \frac{x}{v_1} - \frac{x}{v_2} = x \left(\frac{1}{v_1} - \frac{1}{v_2} \right)$$

داریم:

$$\left\{ \begin{array}{l} \Delta t_1 = x_1 \left(\frac{1}{v_1} - \frac{1}{v_2} \right) \\ \Delta t_2 = x_2 \left(\frac{1}{v_1} - \frac{1}{v_2} \right) \end{array} \right. \Rightarrow \frac{\Delta t_1}{\Delta t_2} = \frac{x_1}{x_2} \xrightarrow{\frac{x_1 = L}{x_2 = 2L}} \frac{1/6}{2L} = \frac{L}{2L} = \frac{1}{2} \Rightarrow \Delta t_2 = 1/6 \times 2 = 3/2 \text{ s}$$

همان طور که می بینید، اختلاف زمانی دو صدای دریافتی با طول لوله متناسب است. چون طول لوله بلندتر، ۲ برابر طول لوله کوتاه تر می باشد، اختلاف زمانی برای لوله بلندتر هم، ۲ برابر اختلاف زمانی در لوله کوتاه تر شده است.

⚠ اگر لوله ها هم جنس نباشد با توجه به متفاوت بودن v_2 برای آن ها، اختلاف زمانی دو صدای دریافتی با طول لوله متناسب نیست.

۱۸۸۳- گزینه ۲ هر ثن موسیقی دو ویژگی متمایز دارد: ارتفاع و بلندی. ارتفاع و بلندی به ترتیب بسامد و شدتی است که گوش انسان از صوت درک می کند (درستی (الف)). این دو ویژگی به ادراک شنوایی ما وابسته است و نمی توان آن ها را همچون کمیت فیزیکی با آشکارساز اندازه گیری کرد (نادرستی (ب)). بلندی علاوه بر شدت به بسامد صوت نیز بستگی دارد و دو صوت با شدت یکسان و بسامد متفاوت را با بلندی یکسانی نمی شنویم (نادرستی (پ)). در واقع بیشترین حساسیت گوش انسان به بسامدهایی در گستره 2 kHz تا 5 kHz است (درستی (ت)).

تمرین شدت دو صوت که بسامد یکی $f_1 = 4 \text{ kHz}$ و بسامد دیگری $f_2 = 10 \text{ kHz}$ است، برابر است. در شرایط یکسان کدام صوت بلندتر شنیده می شود؟ صوت $f_1 = 4 \text{ kHz}$

۱۸۸۴- گزینه ۲

می دانیم گوش انسان تنها می تواند صداهایی که بسامد آن ها بین ۲۰ تا ۲۰۰۰۰ هرتز است را بشنود، بنابراین می توان نوشت:

$$20 \leq f \leq 20000 \xrightarrow{\lambda = \frac{v}{f}} 20 \leq \frac{v}{\lambda} \leq 20000 \Rightarrow \frac{1}{20000} \leq \frac{\lambda}{v} \leq \frac{1}{20} \xrightarrow{v=340 \text{ m/s}} \frac{340}{20000} \leq \lambda \leq \frac{340}{20}$$

$$\Rightarrow 0.017 \text{ m} \leq \lambda \leq 17 \text{ m} \Rightarrow 17 \text{ mm} \leq \lambda \leq 17000 \text{ mm}$$

اگر یک دیافراگم را با ضربه هایی متفاوت به ارتعاش واداریم، صداهای با بسامد مشخص و معین تولید می شود که شدت های متفاوتی دارند، به همین دلیل صداهایی با ارتفاع یکسان، اما با بلندی متفاوت را حس می کنیم.

۱۸۸۵- گزینه ۲

با توجه به تناسب $I \propto \frac{A^2 f^2}{r^2}$ ، با ۲ برابر شدن دامنه چشمه صوت، شدت صوت ۴ برابر می شود، اما بلندی صوت علاوه بر شدت صوت به ادراک شنوایی ما هم وابسته است. به عبارت دیگر با ۴ برابر شدن صوت، بلندی صوتی که احساس می کنیم با آن که افزایش می یابد، اما ۴ برابر نمی شود.

گوش انسان دستگاهی لگاریتمی است، یعنی احساسی که گوش از بلندی صوت دارد به تراز شدت آن نزدیک است تا شدت آن. بلندی صوتی که گوش می شنود به حساسیت گوش شنونده هم بستگی دارد.

۱۸۸۶- گزینه ۲

با استفاده از رابطه شدت صوت داریم:

$$I = \frac{P}{A} = \frac{E}{At} \Rightarrow I = \frac{1/5 \times 10^{-11}}{3 \times 10^{-4} \times 5} = 10^{-8} \text{ W/m}^2 \Rightarrow I = 0.01 \mu\text{W/m}^2$$

۱۸۸۷- گزینه ۳

چون $I \propto \frac{1}{r^2}$ است می توان نوشت:

$$\frac{I_1}{I_2} = \left(\frac{r_1}{r_2}\right)^2 \Rightarrow \frac{16}{I} = \left(\frac{d}{d+5}\right)^2 \Rightarrow \frac{d}{d+5} = \sqrt{\frac{16}{25}} = \frac{4}{5} \Rightarrow d = 20 \text{ m}$$

۱۸۸۸- گزینه ۲

باید آن قدر از چشمه دور شویم تا شدت صوت چشمه برابر شدت مرجع یا $I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2$ شود، بنابراین با توجه به رابطه شدت

یک صوت، می توان نوشت:

$$I = \frac{P}{A} \xrightarrow{A=4\pi r^2} I_0 = \frac{P}{4\pi r^2} \Rightarrow 10^{-12} = \frac{4\pi \times 10^{-8}}{4\pi r^2} \Rightarrow r^2 = 10^4 \Rightarrow r = 100 \text{ m}$$

چون بخشی از انرژی صوتی توسط محیط انتشار جذب می شود، این فاصله در واقعیت کمتر از ۱۰۰ m خواهد بود.

۱۸۸۹- گزینه ۱

تراز شدت صوت مرجع برابر صفر و تراز شدت آستانه دردناکی برابر ۱۲۰ دسی بل یا ۱۲ بل است، زیرا:

$$\beta = 10 \log \frac{I}{I_0} \xrightarrow{\frac{I=I_0}{\beta=\beta_0}} \beta_0 = 10 \log \left(\frac{I_0}{I_0}\right) = 10 \log 1 \xrightarrow{\log 1=0} \beta_0 = 0$$

$\beta = 10 \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow \beta = 10 \log \left(\frac{1}{10^{-12}}\right) \Rightarrow \beta = 10 \log 10^{12} \xrightarrow{\log 10^n = n} \beta = 10 \times 12 = 120 \text{ dB} \Rightarrow \beta = 12 \text{ B}$

۱۸۹۱- گزینه ۲

به کمک رابطه تراز شدت صوت می توان نوشت:

$$\beta = 10 \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow \beta = 10 \log \frac{3/2 \times 10^{-5}}{10^{-12}} \Rightarrow \beta = 10 \log (32 \times 10^6) \Rightarrow \beta = 10 [\log 32 + \log 10^6]$$

$$\Rightarrow \beta = 10 [\log 2^5 + \log 10^6] \Rightarrow \beta = 10 [5 \log 2 + 6 \log 10] \xrightarrow{\log 2=0.3, \log 10=1} \beta = 10 [5 \times 0.3 + 6 \times 1] \Rightarrow \beta = 75 \text{ dB}$$

۱۸۹۲- گزینه ۳

شدت صوت را به دست می آوریم:

$$I = \frac{E}{At} = \frac{1/5 \times 10^{-11}}{3 \times 10^{-4} \times 5} = 10^{-8} \text{ W/m}^2$$

تراز شدت این صوت (برحسب بل) برابر است با:

$$\beta = \log \left(\frac{I}{I_0}\right) = \log \left(\frac{10^{-8}}{10^{-12}}\right) = \log 10^4 \Rightarrow \beta = 4 \text{ B}$$

۱۸۹۳- گزینه ۲

شدت صوت در فاصله ۲۵ متری از چشمه برابر است با:

$$I = \frac{P}{A} = \frac{P}{4\pi r^2} \Rightarrow I = \frac{0.1\pi}{4\pi \times 25^2} \Rightarrow I = 4 \times 10^{-5} \text{ W/m}^2$$

با معلوم بودن شدت صوت، تراز شدت صوت را حساب می کنیم:

$$\beta = 10 \log \left(\frac{I}{I_0}\right) \Rightarrow \beta = 10 \log \left(\frac{4 \times 10^{-5}}{10^{-12}}\right) \Rightarrow \beta = 10 \log (4 \times 10^7)$$

$$\Rightarrow \beta = 10 (\log 4 + \log 10^7) \Rightarrow \beta = 10 (\log 2^2 + \log 10^7) \Rightarrow \beta = 10 (2 \log 2 + 7 \log 10) \xrightarrow{\log 2=0.3, \log 10=1} \beta = 10 (2 \times 0.3 + 7 \times 1) \Rightarrow \beta = 76 \text{ dB}$$

تمرین در هر حالت با معلوم بودن شدت صوت، تراز شدت صوت را حساب کنید. الف) $I = 2 \times 10^{-3} \text{ W/m}^2$: $\beta = 93 \text{ dB}$ ب) $I = 5 \times 10^{-7} \text{ W/m}^2$:

پ) $\beta = 57 \text{ dB}$: $I = 4 \times 10^{-4} \text{ W/m}^2$ د) $\beta = 86 \text{ dB}$: $I = 2/5 \times 10^{-9} \text{ W/m}^2$ ت) $\beta = 34 \text{ dB}$:

۱۸۹۴- گزینه ۲

رابطه تراز شدت صوت را می نویسیم:

$$\beta = 10 \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow 43 = 10 \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow 4/3 = \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow \log \frac{I}{I_0} = 4 + 0/3 \Rightarrow \log \frac{I}{I_0} = 4 \log 10 + \log 2$$

$$\Rightarrow \log \frac{I}{I_0} = \log 10^4 + \log 2 \Rightarrow \log \frac{I}{I_0} = \log (10^4 \times 2) \Rightarrow \frac{I}{I_0} = 2 \times 10^4 \xrightarrow{I_0=10^{-12} \text{ W/m}^2} I = 2 \times 10^4 \times 10^{-12} \Rightarrow I = 2 \times 10^{-8} \text{ W/m}^2$$

تمرین در هر حالت با معلوم بودن تراز شدت، شدت صوت را حساب کنید. الف) $\beta = 63 \text{ dB}$: $I = 2 \times 10^{-6} \text{ W/m}^2$ ب) $\beta = 57 \text{ dB}$:

پ) $I = 5 \times 10^{-7} \text{ W/m}^2$: $\beta = 37 \text{ dB}$ د) $I = 5 \times 10^{-9} \text{ W/m}^2$:

۱۸۹۵- گزینه ۱ با استفاده رابطه تراز شدت صوت داریم:

$$\beta = 10 \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow 66 = 10 \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow 6/6 = \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow \log \frac{I}{I_0} = 6 + 2 \times 0/3 \Rightarrow \log \frac{I}{I_0} = \log 10^6 + 2 \log 2$$

$$\Rightarrow \log \frac{I}{I_0} = \log 10^6 + \log 4 \Rightarrow \log \frac{I}{I_0} = \log(4 \times 10^6) \Rightarrow \frac{I}{I_0} = 4 \times 10^6 \xrightarrow{I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2} I = 4 \times 10^6 \times 10^{-12} \Rightarrow I = 4 \times 10^{-6} \text{ W/m}^2$$

تمرین در هر حالت با معلوم بودن تراز شدت، شدت صوت را حساب کنید. الف) $\beta = 6 \text{ dB}$: $I = 4 \times 10^{-12} \text{ W/m}^2$ ب) $\beta = 26 \text{ dB}$: $I = 4 \times 10^{-5} \text{ W/m}^2$: $\beta = 76 \text{ dB}$: $I = 4 \times 10^{-1} \text{ W/m}^2$

۱۸۹۶- گزینه ۲ با استفاده رابطه تراز شدت صوت داریم:

$$\beta = 10 \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow 24 = 10 \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow 2/4 = \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow \log \frac{I}{I_0} = 3 - 2 \times 0/3 \Rightarrow \log \frac{I}{I_0} = \log 10^3 - 2 \log 2$$

$$\Rightarrow \log \frac{I}{I_0} = \log 10^3 - \log 4 \Rightarrow \log \frac{I}{I_0} = \log\left(\frac{10^3}{4}\right) \Rightarrow \frac{I}{I_0} = 250 \xrightarrow{I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2} I = 250 \times 10^{-12} \Rightarrow I = 2/5 \times 10^{-10} \text{ W/m}^2$$

تمرین در هر حالت با معلوم بودن تراز شدت، شدت صوت را حساب کنید. الف) $\beta = 4 \text{ dB}$: $I = 2/5 \times 10^{-12} \text{ W/m}^2$ ب) $\beta = 54 \text{ dB}$: $I = 2/5 \times 10^{-7} \text{ W/m}^2$: $\beta = 104 \text{ dB}$: $I = 2/5 \times 10^{-2} \text{ W/m}^2$

۱۸۹۷- گزینه ۳ رابطه تراز شدت صوت را می نویسیم:

$$\beta = 10 \log \left(\frac{I}{I_0}\right) \Rightarrow 15 = 10 \log \left(\frac{I}{I_0}\right) \Rightarrow 1/5 = \log \left(\frac{I}{I_0}\right)$$

$$\Rightarrow \log \left(\frac{I}{I_0}\right) = 5 \times 0/3 \Rightarrow \log \left(\frac{I}{I_0}\right) = 5 \log 2 \Rightarrow \log \left(\frac{I}{I_0}\right) = \log 2^5 \Rightarrow \frac{I}{I_0} = 2^5 = 32$$

تمرین از تقریب $\log 2 = 0/3$ صرف نظر کنید و جواب دقیق تری برای مسئله پیدا کنید. $I = 10 \sqrt{I_0}$

۱۸۹۸- گزینه ۲ گوش انسان سالم به طور میانگین می تواند صداهایی با شدت I_0 (تراز صفر) و بالاتر را بشنود؛ اما شخص مورد نظر صداهایی با شدت کمتر از I'_0 با تراز $\beta = 28 \text{ dB}$ را نمی شنود. I'_0 را حساب می کنیم:

$$\beta = 10 \log \frac{I'_0}{I_0} \Rightarrow 28 = 10 \log \frac{I'_0}{I_0} \Rightarrow \log \frac{I'_0}{I_0} = \frac{28}{10} = 2/8 = 4 \times 0/7 = 4 \times (1 - 0/3)$$

$$\xrightarrow{\frac{\log a = 1}{\log 2 = 0/3}} \log \frac{I'_0}{I_0} = 4 \times (\log 10 - \log 2) \xrightarrow{\log a - \log b = \log \frac{a}{b}} \log \frac{I'_0}{I_0} = 4 \log \frac{10}{2} = 4 \log 5$$

$$\xrightarrow{n \log a = \log a^n} \log \frac{I'_0}{I_0} = \log 5^4 \Rightarrow \frac{I'_0}{I_0} = 5^4 \xrightarrow{I_0 = 10^{-6} \mu \text{W/m}^2 = 10^{-12} \text{ W/m}^2} I'_0 = 5^4 \times 10^{-12} = 625 \times 10^{-12} = 6/25 \times 10^{-10} \text{ W/m}^2$$

این شخص صداهایی با شدت بین I_0 و I'_0 را نمی شنود یعنی ۲؛ چون در SI داریم: $(I_0 = 10^{-12}) < 5 \times 10^{-10} < (I = 6/25 \times 10^{-10})$

شدت داده شده در ۱ کمتر از I_0 است و شخص سالم هم آن را نمی شنود. شدت داده شده در دو گزینه آخر بیشتر از I'_0 بوده و توسط این شخص شنیده می شوند.

تذکره شدتهایی که گوش انسان سالم نمی تواند بشنود را کنار می گذاریم (رد ۱) حالا بین گزینه های باقی مانده کمترین شدت یعنی ۲ جواب تست است. (چون اگر این شخص نتواند شدتهای داده شده در ۲ یا ۴ را بشنود، حتماً شدتهای کم تر مانند ۲ را هم نمی تواند بشنود و تست بیشتر از یک پاسخ دارد).

۱۸۹۹- گزینه ۳ **گام اول** ابتدا با معلوم بودن تراز شدت صوت، شدت صوتی که به پرده گوش شنونده می رسد را حساب می کنیم:

$$\beta = 10 \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow 50 = 10 \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow 5 = \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow \frac{I}{I_0} = 10^5 \xrightarrow{I_0 = 10^{-12} \text{ W/m}^2} I = 10^{-7} \text{ W/m}^2$$

گام دوم اکنون با استفاده از تعریف شدت صوت، انرژی گذرا از پرده گوش شنونده را در مدت زمان خواسته شده به دست می آوریم:

$$I = \frac{E}{At} \Rightarrow E = IAt \Rightarrow E = 10^{-7} \times 60 \times 10^{-6} \times 50 \Rightarrow E = 3 \times 10^{-4} \times 10^{-6} \text{ J} \Rightarrow E = 3 \times 10^{-4} \mu \text{J}$$

۱۹۰۰- گزینه ۱ **گام اول** شدت صوت در فاصله ۵ متری را به دست می آوریم:

$$\beta = 10 \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow 60 = 10 \log \frac{I}{10^{-12}} \Rightarrow \frac{I}{10^{-12}} = 10^6 \Rightarrow I = 10^{-6} \text{ W/m}^2$$

گام دوم حالا توان منبع صوت را به دست می آوریم:

$$I = \frac{P}{A} = \frac{P}{4\pi r^2} \Rightarrow 10^{-6} = \frac{P}{4\pi (5)^2} \Rightarrow P = \pi \times 10^{-4} \text{ W} \xrightarrow{1 \text{ W} = 10^3 \text{ mW}} P = 0/1 \pi \text{ mW}$$

۱۹۰۱- گزینه ۲

شدت صوت در این فاصله را به دست می آوریم: **گام اول**

$$\beta = 10 \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow 10 = 10 \log \frac{I}{10^{-12}} \Rightarrow 10^1 = \frac{I}{10^{-12}} \Rightarrow I = 10^{-4} \text{ W/m}^2$$

گام دوم حالا فاصله این نقطه از چشمه را به دست می آوریم: $I = \frac{P}{A} = \frac{P}{4\pi r^2} \Rightarrow 10^{-4} = \frac{4\lambda}{4\pi \times 3 \times r^2} \Rightarrow r^2 = 4 \times 10^4$ جذر می گیریم: $r = 200 \text{ m}$

۱۹۰۲- گزینه ۳ **روش اول:** با استفاده از رابطه اختلاف تراز شدت صوت می توان نوشت:

$$\beta_r - \beta_l = 10 \log \frac{I_r}{I_l} \xrightarrow{\frac{I_r}{I_l} = 1000} \beta_r - \beta_l = 10 \log 10^3 = 30 \log 10 \Rightarrow \beta_r - \beta_l = 30 \text{ dB}$$

روش دوم:

نکته اگر شدت صوتی ۱۰ برابر شود، تراز شدت آن صوت ۱۰ dB افزایش می یابد.

شدت صوت ۱۰ × ۱۰ × ۱۰ برابر شده است، بنابراین تراز شدت صوت ۳۰ dB = ۱۰ + ۱۰ + ۱۰ افزایش می یابد.

۱۹۰۳- گزینه ۳ به کمک رابطه اختلاف تراز شدت صوت داریم:

$$\beta_r - \beta_l = 10 \log \left(\frac{I_r}{I_l} \right) \xrightarrow{I_r = 2\sqrt{10} I_l} \beta_r - \beta_l = 10 \log 2\sqrt{10} \Rightarrow \Delta\beta = 10 (\log 2 + \log \sqrt{10})$$

$$\Rightarrow \Delta\beta = 10 (\log 2 + \log 10^{\frac{1}{2}}) \Rightarrow \Delta\beta = 10 (\log 2 + \frac{1}{2} \log 10) \xrightarrow{\frac{\log 2 = 0.3}{\log 10 = 1}} \Delta\beta = 10 (0.3 + \frac{1}{2} \times 1) \Rightarrow \Delta\beta = +8 \text{ dB}$$

تپه‌باز اگر شدت صوت ۱۰ برابر می شود، تراز شدت ۱۰ dB افزایش می یابد. حالا که شدت صوت ۲√۱۰ (کمتر از ۱۰) برابر شده است، تراز شدت صوت

کمتر از ۱۰ dB افزایش می یابد و **۲** درست است.

تمرین برای آن که تراز شدت صوتی ۲۵ دسی بل افزایش یابد، شدت صوت باید چند برابر شود؟ $100\sqrt{10}$

۱۹۰۴- گزینه ۲ **روش اول:** از رابطه اختلاف تراز شدت دو صوت استفاده می کنیم:

$$\beta_r - \beta_l = 10 \log \left(\frac{I_r}{I_l} \right) \xrightarrow{\frac{I_r = 500 \mu\text{W/cm}^2}{I_l = 100 \mu\text{W/cm}^2}} \beta_r - \beta_l = 10 \log 5 \Rightarrow \beta_r - \beta_l = 10 \log \left(\frac{10}{2} \right) \Rightarrow \beta_r - \beta_l = 10 [\log 10 - \log 2]$$

$$\Rightarrow \beta_r - \beta_l = 10 (1 - 0.3) \Rightarrow \beta_r - \beta_l = 7 \text{ dB}$$

روش دوم:

نکته به طور کلی با n برابر شدن شدت صوت، تراز شدت صوت (10 log n) dB تغییر می کند.

در این تست شدت صوت ۵ برابر شده، بنابراین تراز شدت صوت (10 log 5) dB تغییر می کند.

$$10 \log 5 = 10 \log \frac{10}{2} = 10 (\log 10 - \log 2) = 10 (1 - 0.3) = +7 \text{ dB}$$

تمرین تراز شدت دو صوت را حساب کنید. $\beta_r = 127 \text{ dB}$ و $\beta_l = 120 \text{ dB}$

۱۹۰۵- گزینه ۱ به کمک رابطه اختلاف تراز شدت صوت داریم:

$$\beta_r - \beta_l = 10 \log \left(\frac{I_r}{I_l} \right) \Rightarrow 7 = 10 \log \left(\frac{I_r}{I_l} \right) \Rightarrow \log \left(\frac{I_r}{I_l} \right) = 0.7 \xrightarrow{\log 2 = 0.3} \frac{I_r}{I_l} = 2$$

۱۹۰۶- گزینه ۱ با استفاده از رابطه اختلاف تراز شدت صوت داریم:

$$\beta_r - \beta_l = 10 \log \frac{I_r}{I_l} \xrightarrow{\beta_r - \beta_l = 12 \text{ (dB)}} 12 = 10 \log \frac{I_r}{I_l} \Rightarrow 1.2 = \log \frac{I_r}{I_l} \Rightarrow 4 \times 0.3 = \log \frac{I_r}{I_l} \xrightarrow{\log 2 = 0.3} 4 \log 2 = \log \frac{I_r}{I_l}$$

$$\Rightarrow \frac{I_r}{I_l} = 2^4 = 16$$

۱۹۰۷- گزینه ۳ با استفاده از رابطه اختلاف تراز شدت صوت می توان نوشت:

$$\beta_r - \beta_l = 10 \log \left(\frac{I_r}{I_l} \right) \xrightarrow{\frac{I_r = 8 I_l}{\beta_r = 1/3 \beta_l}} 1/3 \beta_l - \beta_l = 10 \log 8 \Rightarrow 0.3 \beta_l = 10 \times \log 2^3 \Rightarrow 0.3 \beta_l = 30 \log 2 \xrightarrow{\log 2 = 0.3} \beta_l = 30 \text{ dB}$$

$$\beta_r - \beta_l = 10 \log \left(\frac{I_r}{I_l} \right) \xrightarrow{\frac{\beta_r = 5 \beta_l}{I_r = 16 I_l}} 5 \beta_l - \beta_l = 10 \log 16$$

از رابطه اختلاف تراز شدت صوت استفاده می کنیم:

$$\Rightarrow 4 \beta_l = 10 \log 2^4 \Rightarrow 4 \beta_l = 10 \times 4 \log 2 \Rightarrow \beta_l = 10 \log 2 \xrightarrow{\beta_l = 10 \log \frac{I_l}{I_0}} \frac{I_l}{I_0} = 2 \Rightarrow I_l = 2 \times 10^{-12} \text{ W/m}^2$$

نکته رابطه اختلاف تراز شدت صوت برحسب فاصله از منبع به صورت زیر است:

$$\beta_r - \beta_1 = 10 \log \frac{I_r}{I_1} \xrightarrow{\frac{I_r}{I_1} = \left(\frac{r_1}{r_r}\right)^2} \beta_r - \beta_1 = 10 \log \left(\frac{r_1}{r_r}\right)^2 \Rightarrow \beta_r - \beta_1 = 20 \log \frac{r_1}{r_r}$$

با استفاده از رابطه اختلاف تراز شدت صوت می توان نوشت:

$$\begin{aligned} \left\{ \begin{aligned} r_1 &= 20 \text{ m} \Rightarrow \beta_1 = 80 \text{ dB} \\ r_r &=? \Rightarrow \beta_r = 120 \text{ dB} \end{aligned} \right. &\Rightarrow \beta_r - \beta_1 = 10 \log \left(\frac{r_1}{r_r}\right)^2 \Rightarrow 120 - 80 = 10 \log \left(\frac{20}{r_r}\right)^2 \Rightarrow 4 = \log \left(\frac{20}{r_r}\right)^2 \Rightarrow \log 10^4 = \log \left(\frac{20}{r_r}\right)^2 \\ \Rightarrow 10^4 &= \left(\frac{20}{r_r}\right)^2 \xrightarrow{\text{جذر می گیریم}} 10^2 = \frac{20}{r_r} \Rightarrow r_r = 20/100 \text{ m} = 20 \text{ cm} \end{aligned}$$

نسبت شدت صوت در این دو فاصله را به دست می آوریم: **روش اول: کام اول** **گزینه ۱۹۱۰**

$$I = \frac{P}{4\pi r^2} \Rightarrow \frac{I_r}{I_1} = \left(\frac{r_1}{r_r}\right)^2 \xrightarrow{r_r = 20/100} \frac{I_r}{I_1} = \left(\frac{r_1}{20/100}\right)^2 = 100$$

اختلاف تراز شدت دو صوت را محاسبه می کنیم: **کام دوم**

$$\beta_r - \beta_1 = 10 \log \frac{I_r}{I_1} \xrightarrow{I_r = 100 I_1} \beta_r - \beta_1 = 10 \log 100 = 10 \log 10^2 = 20 \log 10 \xrightarrow{\log 10 = 1} \beta_r - \beta_1 = 20 \text{ dB}$$

تراز شدت صوت ۲۰ dB افزایش می یابد.

روش دوم:

نکته به طور کلی با n برابر شدن فاصله از چشمه صوت، تراز شدت صوت dB (۲۰ log n) - تغییر می کند.

در این تست فاصله از منبع صوت ۰/۱ برابر شده، بنابراین تراز شدت صوت dB (۲۰ log ۰/۱) - تغییر می کند:

$$-20 \log 0.1 = -20 (\log 1 - \log 10) = -20 (0 - 1) = +20 \text{ dB}$$

تمرین در هر حالت با n برابر شدن فاصله از چشمه صوت، تراز شدت صوت چگونه تغییر می کند؟ (الف) n = ۱۰۰ : Δβ = -۴۰ dB

(ب) n = ۱۰۰۰ : Δβ = -۶۰ dB (پ) n = ۰/۰۱ : Δβ = +۴۰ dB (ت) n = ۱۰^{-۴} : Δβ = +۸۰ dB (ث) n = ۴ : Δβ = -۱۲ dB (ج) n = ۸ : Δβ = +۱۴ dB (چ) n = ۱/۵ : Δβ = -۱۸ dB

با استفاده از رابطه اختلاف تراز شدت صوت داریم: **گزینه ۱۹۱۱**

$$\begin{aligned} \beta_1 - \beta_r &= 10 \log \left(\frac{d_r}{d_1}\right)^2 \xrightarrow{\beta_1 = \beta_r + 18 \text{ (dB)}} 18 = 20 \log \frac{d_r}{d_1} \Rightarrow 9 = \log \frac{d_r}{d_1} \Rightarrow 3 \times 3 = \log \frac{d_r}{d_1} \\ \xrightarrow{\log 2 = 0.3} 3 \log 2 &= \log \frac{d_r}{d_1} \Rightarrow \log 2^3 = \log \frac{d_r}{d_1} \Rightarrow \frac{d_r}{d_1} = 8 \end{aligned}$$

با استفاده از رابطه اختلاف تراز شدت صوت، داریم: **گزینه ۱۹۱۲**

$$\begin{aligned} \left\{ \begin{aligned} \beta_1 &= 54 \text{ dB} \\ \beta_r &= 40 \text{ dB} \end{aligned} \right. &\Rightarrow \beta_1 - \beta_r = 10 \log \left(\frac{r_r}{r_1}\right)^2 \Rightarrow 54 - 40 = 10 \log \left(\frac{r_r}{r_1}\right)^2 \Rightarrow 1/4 = \log \left(\frac{r_r}{r_1}\right)^2 \Rightarrow 2 - (2 \times 0.3) = \log \left(\frac{r_r}{r_1}\right)^2 \\ \Rightarrow \log 10^2 - 2 \log 2 &= \log \left(\frac{r_r}{r_1}\right)^2 \Rightarrow \log \frac{10^2}{2^2} = \log \left(\frac{r_r}{r_1}\right)^2 \Rightarrow \left(\frac{10}{2}\right)^2 = \left(\frac{r_r}{r_1}\right)^2 \Rightarrow \frac{r_r}{r_1} = 5 \Rightarrow r_r = 5 r_1 \end{aligned}$$

از طرفی $r_r - r_1 = 36 \text{ m}$ ، بنابراین: $5r_1 - r_1 = 36 \Rightarrow 4r_1 = 36 \Rightarrow r_1 = 9 \text{ m}$

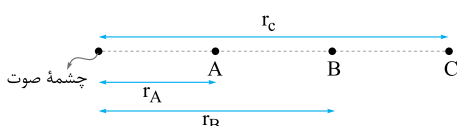
تراز شدت صوت در فاصله ۴m را به دست می آوریم: **کام اول** **گزینه ۱۹۱۳**

$$\beta_1 = 10 \log \frac{I_1}{I_0} = 10 \log \frac{10^{-6}}{10^{-12}} = 10 \log 10^6 = 10 (6 \log 10) \xrightarrow{\log 10 = 1} \beta_1 = 60 \text{ dB}$$

به کمک رابطه اختلاف تراز شدت صوت داریم: **کام دوم**

$$\begin{aligned} \beta_r - \beta_1 &= 20 \log \frac{r_1}{r_r} \Rightarrow \beta_r - \beta_1 = 20 \log \frac{4}{r_r} = 20 \log \frac{1}{r_r} = 20 (\log 1 - \log r_r) = 20 (\log 1 - \log 10^3) \\ &= 20 (\log 1 - \log 10 + \log 2) \xrightarrow{\log 1 = 0, \log 10 = 1, \log 2 = 0.3} \beta_r - \beta_1 = 20 (0 - 1 + 0.3) = -14 \text{ dB} \xrightarrow{\beta_1 = 60 \text{ dB}} \beta_r = 46 \text{ dB} \end{aligned}$$

براساس فرض تست و شکل مقابل می نویسیم: **کام اول** **گزینه ۱۹۱۴**

$$\begin{cases} \beta_A - \beta_B = 20 \\ \beta_B - \beta_C = 10 \end{cases} \xrightarrow{\text{مجموع دو رابطه}} \beta_A - \beta_C = 30$$

گام دوم: با توجه به رابطه اختلاف تراز شدت دو صوت $(\beta_r - \beta_l = 10 \log \frac{I_r}{I_l})$ و تناسب شدت صوت با وارون مربع فاصله از چشمه $(I \propto \frac{1}{r^2})$ داریم:

$$\begin{cases} \beta_A - \beta_C = 10 \log \frac{I_A}{I_C} \\ I \propto \frac{1}{r^2} \Rightarrow \frac{I_A}{I_C} = \left(\frac{r_C}{r_A}\right)^2 \end{cases} \Rightarrow \beta_A - \beta_C = 10 \log \left(\frac{r_C}{r_A}\right)^2 = 20 \log \frac{r_C}{r_A} \Rightarrow 30 = 20 \log \frac{r_C}{r_A} \Rightarrow \log \frac{r_C}{r_A} = 1.5$$

باید 1.5 را به شکل یک عدد لگاریتمی بنویسیم. از لگاریتم داده شده $(\log 3 = 0.5)$ استفاده کنید!

$$\log \frac{r_C}{r_A} = 3 \times 0.5 = 1.5 \Rightarrow \log 3^r = \log 3^3 = \log 27 \Rightarrow \frac{r_C}{r_A} = 27 \Rightarrow \frac{r_C}{10} = 27 \Rightarrow r_C = 270 \text{ m}$$

$$AC = r_C - r_A = 270 - 10 = 260 \text{ m}$$

۱۹۱۵- گزینه ۳: باید آن قدر از چشمه دور شویم تا شدت صوت به شدت مرجع کاهش یابد، در این حالت تراز شدت صوت برابر صفر می شود، $(\beta_r = 0)$

$$\beta_r - \beta_l = 20 \log \left(\frac{r_l}{r_r}\right) \xrightarrow{\beta_r = 0, \text{ dB}} 0 - 60 = 20 \log \left(\frac{r_l}{r_r}\right) \Rightarrow -3 = \log \left(\frac{r_l}{r_r}\right)$$

$$\Rightarrow \log 10^{-3} = \log \left(\frac{r_l}{r_r}\right) \Rightarrow \frac{r_l}{r_r} = 10^{-3} \Rightarrow r_r = 1000 r_l \xrightarrow{r_l = 20 \text{ m}} r_r = 20000 \text{ m} = 20 \text{ km}$$

۱۹۱۶- گزینه ۲: می دانیم آهنگ متوسط انتقال انرژی (توان متوسط) یک موج با مربع بسامد و مربع دامنه متناسب است، پس می توان نوشت:

$$P_{av} \propto A^2 f^2 \xrightarrow{I = \frac{P_{av}}{A}} I \propto A^2 f^2 \xrightarrow{f_r = f_l} \frac{I_r}{I_l} = \left(\frac{A_r}{A_l}\right)^2 \xrightarrow{A_r = A_l \cdot \frac{r_l}{r_r}} \frac{I_r}{I_l} = \left(\frac{r_l}{r_r}\right)^2 \Rightarrow \frac{I_r}{I_l} = 64 \times 10^{-2}$$

$$\Rightarrow \frac{I_r}{I_l} = 2^6 \times 10^{-2}$$

گام دوم: به کمک رابطه اختلاف تراز شدت دو صوت داریم:

$$\beta_r - \beta_l = 10 \log \left(\frac{I_r}{I_l}\right) \Rightarrow \beta_r - \beta_l = 10 \log (2^6 \times 10^{-2}) \Rightarrow \beta_r - \beta_l = 10 [\log 2^6 + \log 10^{-2}] \Rightarrow \beta_r - \beta_l = 10 [6 \log 2 - 2 \log 10]$$

$$\xrightarrow{\log 2 = 0.3, \log 10 = 1} \beta_r - \beta_l = 10 [6 \times 0.3 - 2 \times 1] \Rightarrow \beta_r - \beta_l = -2 \text{ dB}$$

! در رابطه I مساحت است و با دامنه اشتباه گرفته نشود.

۱۹۱۷- گزینه ۱: شدت صوت با مربع دامنه متناسب است. داریم:

$$I \propto \frac{A^2 f^2}{r^2} \xrightarrow{f_r = f_l} \frac{I_r}{I_l} = \left(\frac{A_r}{A_l}\right)^2 \xrightarrow{A_r = 5 A_l} \frac{I_r}{I_l} = \left(\frac{5 A_l}{A_l}\right)^2 = 25$$

گام دوم: به کمک رابطه اختلاف تراز شدت صوت می توان نوشت:

$$\Delta \beta = 10 \log \frac{I_r}{I_l} = 10 \log 25 \xrightarrow{\log a^n = n \log a} \Delta \beta = 10 \times (2 \log 5) = 20 \log 5$$

$$= 20 \log \frac{5}{1} = 20 \times (\log 5 - \log 1) \xrightarrow{\log 5 = 0.7, \log 1 = 0} \Delta \beta = 20 \times (0.7 - 0) = 20 \times 0.7 = 14 \text{ dB}$$

$$\Delta \beta = \beta_r - \beta_l = 95 - \beta_l = 14 \Rightarrow \beta_l = 95 - 14 = 81 \text{ dB}$$

۱۹۱۸- گزینه ۲: نسبت شدت صوت در دو حالت را به دست می آوریم:

$$I \propto \frac{A^2 f^2}{r^2} \xrightarrow{f_r = f_l} \left(\frac{I_r}{I_l}\right) = \left(\frac{A_r}{A_l}\right)^2 \Rightarrow \frac{I_r}{I_l} = 4^2 \Rightarrow \frac{I_r}{I_l} = 16$$

گام دوم: رابطه اختلاف تراز شدت صوت را می نویسیم:

$$\beta_r - \beta_l = 10 \log \left(\frac{I_r}{I_l}\right) \xrightarrow{\beta_r = 1/3 \beta_l} 1/3 \beta_l - \beta_l = 10 \log (2^4) \Rightarrow 0/3 \beta_l = 40 \log 2 \xrightarrow{\log 2 = 0.3} 0/3 \beta_l = 40 \times 0.3 = 40$$

$$\Rightarrow \beta_l = 40 \text{ dB}, \beta_r = 1/3 \beta_l = 1/3 \times 40 \Rightarrow \beta_r = 52 \text{ dB}$$

۱۹۱۹- گزینه ۲: شدت صوت در دو حالت را به دست می آوریم:

$$I \propto \frac{A^2 f^2}{r^2} \Rightarrow \frac{I_r}{I_l} = \left(\frac{A_r}{A_l}\right)^2 \times \left(\frac{f_r}{f_l}\right)^2 \times \left(\frac{r_l}{r_r}\right)^2 \Rightarrow \frac{I_r}{I_l} = 2^2 \times 2^2 \times \left(\frac{1}{5}\right)^2 = \left(\frac{4}{5}\right)^2 = \left(\frac{16}{25}\right)$$

گام دوم: رابطه اختلاف تراز شدت صوت را می نویسیم:

$$\beta_r - \beta_l = 10 \log \left(\frac{I_r}{I_l}\right) \Rightarrow \Delta \beta = 10 \log \frac{16}{25} \Rightarrow \Delta \beta = 10 (\log 16 - \log 25) = 10 (\log 2^4 - \log 5^2)$$

$$\Rightarrow \Delta \beta = 10 (4 \log 2 - 2 \log 5) \xrightarrow{\log 2 = 0.3, \log 5 = 1} \Delta \beta = -2 \text{ dB}$$

۱۹۲۰- گزینه ۲ **کام اول** با توجه به نمودار جابه جایی - مکان مقابل داریم: $A_A = 2A_B$ و $\lambda_B = 2\lambda_A$

دو موج در یک محیط منتشر می شوند، پس شرایط فیزیکی محیط انتشار برای دو موج یکسان است و می توان نوشت:

$$\lambda = \frac{v}{f} \xrightarrow{v_A = v_B} \frac{f_A}{f_B} = \frac{\lambda_B}{\lambda_A} = \frac{2\lambda_A}{\lambda_A} = 2$$

کام دوم نسبت شدت دو صوت را به دست می آوریم:

$$I \propto \frac{A^2 f^2}{r^2} \xrightarrow{r_A = r_B} \frac{I_A}{I_B} = \left(\frac{A_A}{A_B}\right)^2 \times \left(\frac{f_A}{f_B}\right)^2 \Rightarrow \frac{I_A}{I_B} = 2^2 \times 2^2 \Rightarrow \frac{I_A}{I_B} = 2^4$$

کام سوم حالا از رابطه اختلاف تراز شدت دو صوت داریم:

$$\beta_A - \beta_B = 10 \log \left(\frac{I_A}{I_B}\right) \Rightarrow \beta_A - \beta_B = 10 \log 2^4 \Rightarrow \beta_A - \beta_B = 40 \log 2 \Rightarrow \beta_A - \beta_B = 40 \times 0.3 \Rightarrow \beta_A - \beta_B = 12 \text{ dB}$$

۱۹۲۱- گزینه ۳ در حالت اول شدت صوت حاصل از یک چشمه برابر I_1 و تراز شدت آن برابر $\beta_1 = 54 \text{ dB}$ است. در حالت دوم شدت صوت حاصل از n چشمه برابر $I_2 = nI_1$ و تراز شدت آن برابر $\beta_2 = 60 \text{ dB}$ است. با استفاده از رابطه اختلاف تراز شدت دو صوت می توان نوشت:

$$\beta_2 - \beta_1 = 10 \log \left(\frac{I_2}{I_1}\right) \Rightarrow 60 - 54 = 10 \log \left(\frac{nI_1}{I_1}\right) \Rightarrow 60 - 54 = 10 \log n \Rightarrow \log n = 0.6 \Rightarrow \log n = 2 \times 0.3$$

$$\Rightarrow \log n = 2 \log 2 \Rightarrow \log n = \log 2^2 \Rightarrow n = 2^2 = 4$$

بنابراین در حالت دوم باید از $n = 4$ چشمه استفاده کنیم.

۱۹۲۲- گزینه ۲ **کام اول** اگر انرژی موج صوتی توسط محیط جذب نشود، شدت صوت در فاصله ۲۰ متری از چشمه برابر است با:

$$I = \frac{P}{A} \Rightarrow I = \frac{P}{4\pi r^2} \Rightarrow I = \frac{500 \times 10^{-3}}{4\pi \times 20^2} = \frac{25}{24} \times 10^{-4} \text{ W/m}^2$$

کام دوم در عمل مقداری از انرژی موج صوتی جذب محیط می شود و شدت صوتی که به گوش شنونده می رسد، برابر است با:

$$\beta = 10 \log \frac{I'}{I_0} \Rightarrow 80 = 10 \log \frac{I'}{I_0} \Rightarrow 10^8 = \frac{I'}{I_0} \Rightarrow I' = 10^8 \times 10^{-12} = 10^{-4} \text{ W/m}^2$$

کام سوم بنابراین درصدی از انرژی موج (یا توان موج) که توسط محیط جذب شده است، برابر است با:

$$\frac{E - E'}{E} \times 100 = \frac{I - I'}{I} \times 100 = \frac{\frac{25}{24} \times 10^{-4} - 10^{-4}}{\frac{25}{24} \times 10^{-4}} \times 100 = \frac{1}{25} \times 100 = 4\%$$

۱۹۲۳- گزینه ۲ **کام اول** در فاصله $r_1 = 10 \text{ m}$ از چشمه، ۹۰٪ از توان چشمه باقی مانده است و شدت صوت برابر I_1 و تراز شدت صوت برابر $\beta_1 = 100 \text{ dB}$ است. هم چنین در فاصله $r_2 = 100 \text{ m}$ از چشمه، تنها ۹٪ از توان چشمه باقی مانده است و شدت صوت برابر I_2 و تراز شدت صوت برابر β_2 است. ابتدا با استفاده از

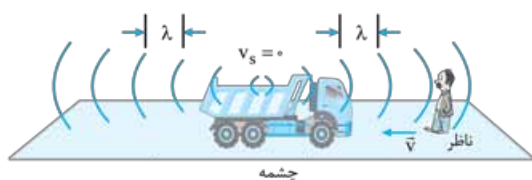
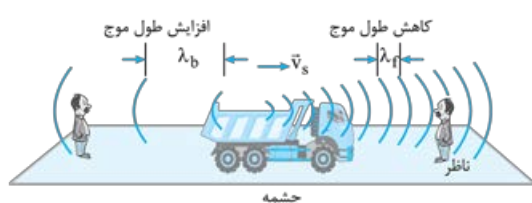
$$I = \frac{P}{4\pi r^2} \Rightarrow \frac{I_2}{I_1} = \frac{P_2}{P_1} \times \left(\frac{r_1}{r_2}\right)^2 \Rightarrow \frac{I_2}{I_1} = \frac{0.09P}{0.9P} \times \left(\frac{10}{100}\right)^2 = \frac{1}{10} \times \frac{1}{100} = \frac{1}{1000}$$

تعریف شدت صوت، نسبت $\frac{I_2}{I_1}$ را به دست می آوریم:

$$\beta_2 - \beta_1 = 10 \log \frac{I_2}{I_1} \Rightarrow \beta_2 - 100 = 10 \log \left(\frac{1}{1000}\right) \Rightarrow \beta_2 = 70 \text{ dB}$$

کام دوم حالا با استفاده از رابطه اختلاف تراز شدت دو صوت می توان نوشت:

تمرین اگر اتلاف انرژی صوت در هوا ناچیز بود، تراز شدت صوت در فاصله $r_2 = 100 \text{ m}$ چند دسی بل می شد؟ $\beta_2 = 80 \text{ dB}$

۱۹۲۴- گزینه ۳ وقتی چشمه حرکت می کند، مطابق شکل فاصله جبهه های موج در جلوی چشمه کمتر از پشت آن خواهد بود، بنابراین ناظر ساکنی که چشمه به آن نزدیک می شود، طول موج کوتاهتری را نسبت به وضعیتی که چشمه ساکن بود، اندازه می گیرد ($\lambda' = \lambda_f < \lambda$).

کاهش طول موج به معنای افزایش بسامد برای این ناظر است ($f' > f$).

۱۹۲۵- گزینه ۲ چشمه صوت ساکن است؛ بنابراین مطابق شکل تجمع جبهه های موج در دو سوی چشمه یکسان است، در نتیجه طول موج دریافتی ناظر با طول موج چشمه برابر است ($\lambda = \lambda'$).

از طرف دیگر چون ناظر به طرف چشمه حرکت می کند، در مقایسه با ناظر ساکن، در مدت زمان یکسان با جبهه های موج بیشتری مواجه می شود که این منجر به افزایش بسامد صوتی می شود که ناظر می شنود ($f' > f$).

۱۹۲۶- گزینه ۲

گام اول

می دانیم اگر چشمه و ناظر به هم نزدیک شوند، بسامد دریافتی ناظر بیش از بسامد واقعی چشمه است؛ بنابراین برای حالت اول داریم $f_1 < f$ ، هم چنین می دانیم هرگاه چشمه و ناظر از هم دور شوند، بسامد دریافتی ناظر کمتر از بسامد واقعی چشمه است، بنابراین برای حالت دوم داریم: $f_2 < f$ و در مجموع می توان نتیجه گرفت: $f_2 < f < f_1$.

گام دوم

چشمه صوت در حال حرکت است و در حالت اول که ناظر در جلوی چشمه متحرک و به هم نزدیک می شوند طول موج دریافتی ناظر کمتر از طول موج چشمه است؛ داریم: $\lambda_1 < \lambda$ و در حالت دوم که ناظر در عقب چشمه متحرک قرار دارد و از هم دور می شوند طول موج دریافتی ناظر بیشتر از طول موج چشمه است؛ داریم $\lambda_2 > \lambda$ ؛ یعنی در مجموع می توان نتیجه گرفت: $\lambda_1 < \lambda < \lambda_2$.

۱۹۲۷- گزینه ۲

گام اول

تا وقتی چشمه ساکن باشد، طول موجی که ناظر دریافت می کند، با طول موج چشمه برابر است؛ بنابراین چشمه باید متحرک باشد و (۱) یا (۲) می توانند درست باشند. از طرف دیگر می دانیم هرگاه چشمه و ناظر به هم نزدیک شوند، بسامد دریافتی ناظر بیشتر از بسامد واقعی چشمه است و اگر چشمه و ناظر از هم دور شوند، بسامد دریافتی ناظر کمتر از بسامد واقعی چشمه خواهد بود؛ بنابراین می توان نتیجه گرفت چشمه در حال دور شدن از ناظر ساکن بوده است و (۲) درست است.

۱۹۲۸- گزینه ۲

گام اول

چشمه (آژیر آمبولانس) متحرک و دو ناظر ساکن هستند. در چنین شرایطی طول موج دریافتی برای ناظر عقب چشمه یعنی ناظر (۱) افزایش و برای ناظر جلوی چشمه یعنی ناظر (۲) کاهش می یابد. اگر طول موج ارسالی توسط آژیر را λ_s بگیریم، داریم: $\lambda_p < \lambda_s < \lambda_1$ اما نکته این جاست که هر چه اندازه سرعت چشمه (v_s) بزرگ تر شود، این کاهش و افزایش طول موج در جلو و عقب چشمه بیشتر خواهد شد. یعنی:

$$v'_s > v_s \rightarrow \lambda'_p < \lambda_p, \lambda_1 < \lambda'_1$$

پس در مجموع داریم:

$$\lambda'_p < \lambda_p < \lambda_s < \lambda_1 < \lambda'_1 \xrightarrow{\text{بدون نوشتن } \lambda_s} \lambda'_p < \lambda_p < \lambda_1 < \lambda'_1$$

۱۹۲۹- گزینه ۲

گام اول

چون چشمه صوتی (آژیر آمبولانس) ساکن است، طول موج دریافتی توسط ناظر، مستقل از این که جلو یا عقب چشمه است و در چه جهتی حرکت می کند، تغییر نمی کند. پس اگر طول موج ارسالی به وسیله آژیر آمبولانس را λ_s در نظر بگیریم، داریم: $\lambda'_1 = \lambda_1 = \lambda_p = \lambda'_p = \lambda_s$ در این حالت افزایش یا کاهش سرعت ناظر تأثیری روی طول موج دریافتی اش ندارد و تا وقتی چشمه ساکن است این طول موج برابر طول موج ارسالی چشمه خواهد بود.

گام دوم

شخص (۱) ناظر متحرکی است که به سمت چشمه ساکن می رود و می دانید که در این حالت بسامد دریافتی اش افزایش پیدا می کند ولی شخص (۲) ناظر متحرکی است که از چشمه ساکن دور می شود. پس بسامد دریافتی اش کاهش پیدا می کند. اگر بسامد ارسالی توسط چشمه f_s باشد، داریم: $f_1 < f_s < f_2$ نکته آن است که هر چه اندازه سرعت حرکت ناظر در مسیر بزرگ تر شود، این افزایش یا کاهش بسامد دریافتی هم بیشتر خواهد شد. یعنی:

$$\begin{cases} (v'_1 = 2v_1) > v_1 \Rightarrow f_1 < f'_1 \\ (v'_2 = 2v_2) > v_2 \Rightarrow f'_2 < f_2 \end{cases} \Rightarrow f'_2 < f_2 < f_s < f_1 < f'_1 \xrightarrow{\text{بدون نوشتن } f_s} f'_2 < f_2 < f_1 < f'_1$$

۱۹۳۰- گزینه ۲

گام اول

سرعت حرکت سه اتومبیل یکسان است؛ بنابراین سرعت اتومبیل ها نسبت به هم برابر صفر می باشد و در نتیجه بسامد صوتی که ناظرهای A و C دریافت می کنند با بسامد بوق چشمه B برابر است. ($f_A = f_C = f_B$)

گام دوم

از طرف دیگر می دانیم طول موج دریافتی ناظر تنها به حرکت چشمه بستگی دارد و طول موج در عقب چشمه (λ_C) بلندتر از طول موج در جلوی چشمه (λ_A) است، بنابراین داریم: $\lambda_A < \lambda_C$ پس (۲) درست است.

۱۹۳۱- گزینه ۱

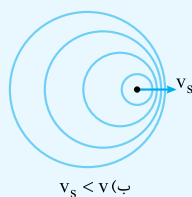
جواب تست را با خواندن نکته آموزشی زیر تشخیص دهید.

نکته

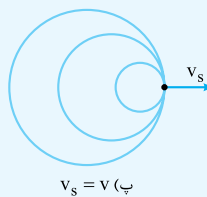
اگر چشمه موج ساکن باشد ($v_s = 0$)، جبهه های موج به صورت دایره های هم مرکز خواهند بود (شکل الف) و طول موج در همه جا یکسان است. اما اگر چشمه با سرعتی کمتر از سرعت انتشار موج حرکت کند، ($v_s < v$) جبهه های موج به صورت دایره هایی هستند که مرکزشان در حال حرکت است. جهت حرکت مرکز این دایره ها همان جهت حرکت چشمه است. در این حالت طول موج در عقب چشمه بلندتر از طول موج در جلوی چشمه است (شکل ب). در حالتی که سرعت حرکت چشمه و سرعت انتشار موج برابر باشد ($v_s = v$)، مطابق شکل زیر جبهه های موج دایره ای در یک نقطه بر هم مماس می شوند (شکل پ). در نهایت اگر چشمه با سرعتی بیشتر از سرعت انتشار موج حرکت کند، ($v_s > v$) جبهه های موج دایره ای روی یک مخروط با هم تداخل می کنند و یک موج ضربه ای تولید می کنند. (شکل ت)

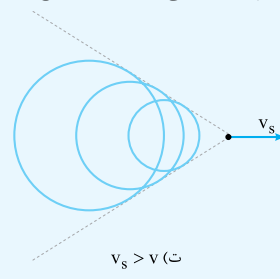
(الف) $v_s = 0$

(ب) $v_s < v$

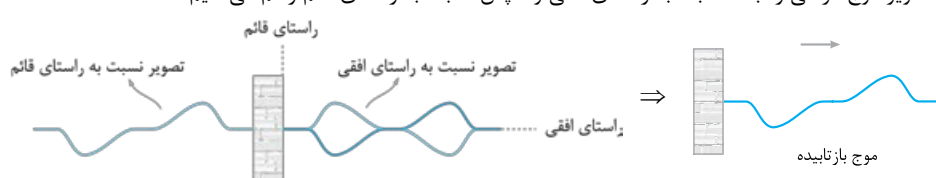
(پ) $v_s = v$

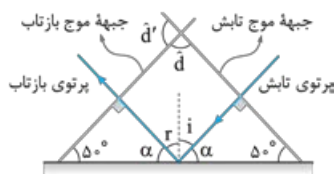

(ت) $v_s > v$

مطابق شکل زیر تصویر موج عرضی را ابتدا نسبت به راستای افقی و سپس نسبت به راستای قائم رسم می کنیم.

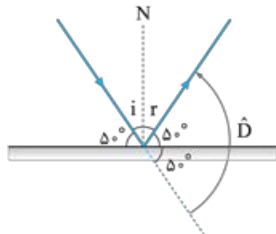
۱۹۳۲- گزینه ۱

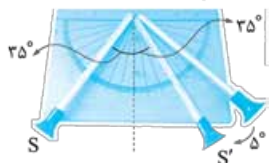

- ۱۹۳۳- گزینه ۲ بدون شرح!
- ۱۹۳۴- گزینه ۳ **گام اول** به شکل روبه رو توجه کنید. زاویه تابش یا زاویه بازتاب برابر زاویه است که جبهه‌های موج با مانع می‌سازند.
- $$\begin{cases} i + \alpha = 90^\circ \\ 50^\circ + \alpha = 90^\circ \end{cases} \Rightarrow i = 50^\circ \xrightarrow{r=i} r = 50^\circ$$

گام دوم بین جبهه‌های موج تابیده و بازتابیده دوتا زاویه می‌بینید. یکی $\hat{d}$ و دیگری $\hat{d}'$ که مکمل هم هستند. هر کدام از زاویه‌ها که حاده بود، زاویه بین جبهه‌های موج تابیده و بازتابیده خواهد بود.

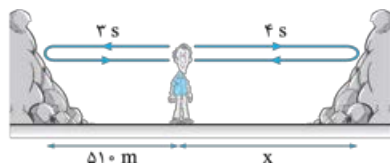

- ۱۹۳۵- گزینه ۲ **گام اول** زاویه تابش (یا بازتاب) برابر زاویه‌ای است که پرتوهای تابش (یا بازتاب) با خط عمود بر سطح (N) می‌سازند. این زاویه متمم زاویه‌ای است که پرتوها با سطح مانع می‌سازند.
- $$i + 50^\circ = 90^\circ \Rightarrow i = 40^\circ$$
- گام دوم** زاویه انحراف را در شکل مقابل با $\hat{D}$ نشان داده‌ایم.
- $$\hat{D} = 2 \times 50^\circ = 100^\circ$$

- ۱۹۳۶- گزینه ۲ این آزمایش بیانگر برقراری قانون بازتاب عمومی برای امواج صوتی است. برای این که شنونده‌ای که در دهانه S' قرار دارد، صوت را با بیشترین بلندی ممکن بشنود، باید لوله S' در امتداد پرتوی صوت بازتاب‌شده قرار بگیرد. با توجه به این که زاویه تابش پرتوی صوت برابر $90^\circ - 55^\circ = 35^\circ$ است، لوله S' را باید 5° در جهت (۲) بچرخانیم تا در امتداد پرتوی بازتاب قرار بگیرد.

- ۱۹۳۷- گزینه ۱ اگر عمق دریا در این محل برابر با L باشد، مسافتی که موج فراصوتی در رفت و برگشت طی می‌کند، برابر $2L$ است و با توجه به یکنواخت بودن انتشار موج فراصوتی در آب دریا داریم:
- $$x = vt \xrightarrow{x=2L} 2L = vt \Rightarrow 2L = 1530 \times 0.4 \Rightarrow L = 306 \text{ m}$$
- ۱۹۳۸- گزینه ۲ **گام اول** مطابق شکل زیر اولین پژواک (از صخره نزدیک‌تر) پس از 3 s و دومین پژواک (از صخره دورتر) پس از 4 s به گوش شخص می‌رسد؛ بنابراین فاصله صخره دورتر از شخص به صورت زیر به دست می‌آید:

$$\begin{cases} v_{\text{صوت}} = \frac{2 \times 510}{3} \\ v_{\text{صوت}} = \frac{2x}{4} \end{cases} \Rightarrow \frac{2 \times 510}{3} = \frac{2x}{4} \Rightarrow x = 680 \text{ m}$$

گام دوم فاصله بین دو صخره برابر است با:

$$510 + x = 510 + 680 = 1190 \text{ m}$$

- ۱۹۳۹- گزینه ۲ **گام اول** تندی انتشار صوت برابر است با:
- $$\lambda = \frac{v}{f} \Rightarrow \frac{8}{75} \times 10^{-3} = \frac{v}{40 \times 10^3} \Rightarrow v = 350 \text{ m/s}$$

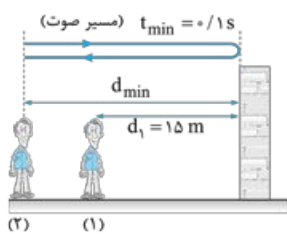

گام دوم مطابق شکل اگر فاصله چشمه از دیوار برابر L باشد، در مدت 0.4 s صوت مسافت $2L$ را در موقع رفت و برگشت طی می‌کند و می‌توان نوشت:

$$x = vt \xrightarrow{x=2L} 2L = vt \Rightarrow 2L = 350 \times 0.4 \Rightarrow L = 70 \text{ m}$$

- ۱۹۴۰- گزینه ۲ اگر فاصله شخصی تا دیوار L باشد، مسافتی که صدا طی می‌کند تا به دیوار خورده و پس از بازتاب به گوش شخص برسد $2L$ است. با توجه به تندی ثابت صوت داریم:
- اگر صدای شخص مسافت فوق را در مدت $t \geq 0.1 \text{ s}$ طی کند، شخص می‌تواند بین صدای اصلی و پژواک صدا فرق قائل شود:
- $$t \geq 0.1 \text{ s} \Rightarrow \frac{2L}{v} \geq 0.1 \Rightarrow \frac{2L_{\min}}{v} = 0.1 \Rightarrow \frac{2 \times 17}{v} = 0.1 \Rightarrow v = 340 \text{ m/s}$$

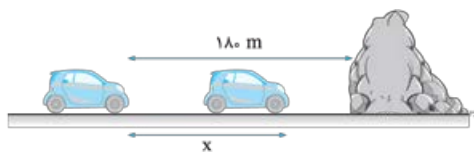

- ۱۹۴۱- گزینه ۳ **گام اول** برای این که شخص بتواند پژواک صدای خود از دیوار را از صدای اصلی‌اش تمیز دهد باید زمان رفت و برگشت صوت حداقل 0.1 s باشد، بنابراین حداقل فاصله شخص از دیوار به صورت زیر به دست می‌آید:
- $$2L = vt \xrightarrow{\frac{L=d_{\min}}{t_{\min}=0.1 \text{ s}}} 2d_{\min} = 336 \times 0.1 \Rightarrow d_{\min} = 16.8 \text{ m}$$
- پس شخص باید حداقل $16.8 - 15 = 1.8 \text{ m}$ از دیوار دور شود.

- گام دوم** جابه‌جایی با n گام شخص به دست می‌آید، بنابراین:
- $$n = \frac{1.8}{\text{طول گام شخص}} \xrightarrow{\text{طول گام شخص} = 40 \text{ cm} = 0.4 \text{ m}} n = \frac{1.8}{0.4} = \frac{18}{4} = \frac{9}{2} = 4.5$$

با توجه به گزینه‌ها دنبال عدد صحیح می‌گردیم. 4 گام برای رسیدن به $d_{\min}$ کافی نیست ($4 < 4.5$). پس حداقل شخص باید 5 گام از دیوار دورتر شود ($5 > 4.5$) تا بتواند پژواک صدایش از دیوار را از صدای اصلی‌اش تمیز دهد.

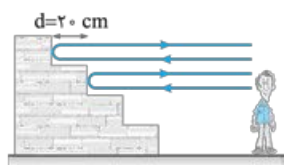
تمرین فاصله شخص از دیوار در حالت دوم چند متر خواهد بود؟ $d_2 = 17 \text{ m}$

۱۹۴۲- گزینه ۳ **گام اول** فرض کنید راننده اتومبیل پس از آن که اتومبیل به اندازه x متر به صخره نزدیک شد، صدای پژواک بوق را بشنود. پس از این که صوت مسافت 180 متر را تا صخره رفته و به اندازه $(180 - x)$ برگشته، صدای پژواک به گوش راننده می‌رسد. با توجه به یکنواخت بودن حرکت اتومبیل و انتشار صوت در هوا داریم: (تندی صوت: v و تندی اتومبیل: v')

$$\begin{cases} \text{صوت: } 180 + (180 - x) = v \times t \\ \text{اتومبیل: } x = v' \times t \end{cases} \Rightarrow \frac{360 - x}{x} = \frac{v}{v'} \times \frac{t}{t} \xrightarrow{v' = 10 \frac{\text{km}}{\text{h}} = 30 \frac{\text{m}}{\text{s}}} \frac{360 - x}{x} = \frac{330}{30} \times 1 \Rightarrow x = 30 \text{ m}$$

$$x = v't \Rightarrow 30 = 30t \Rightarrow t = 1 \text{ s}$$

گام دوم مقدار x را در معادله حرکت اتومبیل (یا صوت) قرار داده تا زمان به دست آید:
۱۹۴۲- گزینه ۳ **گام اول** ابتدا مدت زمان بین دو پژواک متوالی را به دست می‌آوریم. مطابق شکل زیر مسیری که صوت در هر پژواک می‌پیماید، به اندازه ۲ برابر عرض پله بیشتر از پژواک قبلی است. فاصله زمانی بین تپ‌های صوتی بازتابیده از پله‌ها (Δt) به صورت مقابل به دست می‌آید: $\Delta t = \frac{4}{340} \text{ s}$
یعنی در مدت Δt ، یک پژواک به گوش شخص می‌رسد.

گام دوم حالا با استفاده از یک تناسب ساده تعداد پژواک‌هایی که در مدت ۱ s به گوش شخص می‌رسد را به دست می‌آوریم:

تعداد پژواک	مدت زمان (s)
۱	$\frac{4}{340}$
n	۱

$$\Rightarrow n = \frac{1 \times 1}{\frac{4}{340}} = \frac{340}{4} = 85$$

! اولین پژواک، حاصل بازتاب صوت از پایین‌ترین پله است. با توجه به تندی صوت (340 m/s) اگر فاصله شخص از اولین پله برابر یا بیشتر از 17 m باشد صدای اولین پژواک را تشخیص می‌دهد و اگر کمتر از 17 m باشد، این صدا را تشخیص نمی‌دهد.

تمرین الف اگر فاصله شخص از پایین‌ترین پله برابر $13/6 \text{ m}$ باشد، اولین پژواک چند ثانیه پس از دست زدن شخص، به گوش او می‌رسد؟ $0/08 \text{ s}$
(ب) اولین پژواکی که شخص تشخیص می‌دهد، چند ثانیه پس از دست زدن است و این پژواک مربوط به چندمین بازتاب است؟ $17, 0/1 \text{ s}$

۱۹۴۴- گزینه ۴ **گام اول** وال عنبر یکی از جانورانی است که با استفاده از پژواک امواج فراصوتی، مکان یابی می‌کند. مسافتی که صوت طی می‌کند، دو برابر فاصله بین وال و مانع است، بنابراین داریم:

$$x = vt \Rightarrow t = \frac{x}{v} \xrightarrow{x=2L} t = \frac{2L}{v} \Rightarrow t = \frac{2 \times 150}{1500} \Rightarrow t = 0/2 \text{ s}$$

گام دوم وال اجسامی با ابعادی در حدود طول موج ارسالی یا بزرگ‌تر را می‌تواند تشخیص دهد؛ بنابراین، داریم:

$$\lambda = \frac{v}{f} \Rightarrow \lambda = \frac{1500}{100 \times 10^3} \Rightarrow \lambda = 1/5 \times 10^{-2} \text{ m} \Rightarrow \lambda = 1/5 \text{ cm}$$

۱۹۴۵- گزینه ۱ در رادار دوپلری، اجاق خورشیدی و آنتن بشقابی از بازتاب امواج الکترومغناطیسی و در دستگاه سونار در کشتی‌ها و سونوگرافی از بازتاب امواج صوتی (و فراصوتی) استفاده می‌شود.

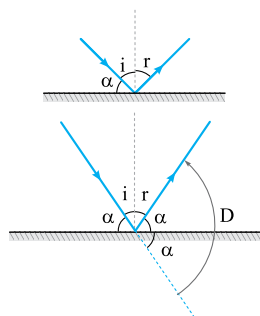
۱۹۴۶- گزینه ۴ در میکروفون سهموی از بازتاب امواج صوتی برای ثبت صداهای ضعیف و در دستگاه لیتوتریپسی از امواج فراصوت برای شکستن سنگ‌های کلیه استفاده می‌شود.

! برای تعیین تندی خودروها از مکان‌یابی پژواکی امواج الکترومغناطیسی به همراه اثر دوپلر استفاده می‌شود.

۱۹۴۷- گزینه ۳ تک‌تک گزینه‌ها را بررسی می‌کنیم:

- درست؛ با توجه به قانون بازتاب عمومی، در هر بازتاب زاویه‌های تابش و بازتاب برابرند و در یک صفحه قرار دارند، خواه بازتاب آینه‌ای باشد، خواه پخشنده.
- درست؛ به علت بازتاب پخشنده، پرتوهای بازتاب در جهات مختلف پراکنده می‌شوند و ناظرهای مختلف (از زوایای مختلف) می‌توانند نقطه رنگی را ببینند.
- نادرست، در بازتاب نامنظم، پرتوهای بازتاب در جهات مختلف پراکنده می‌شوند؛ بنابراین زوایای بازتاب با هم برابر نیستند.
- درست، اگر نور به صورت منظم از سطح اجسام بازتاب می‌شد، اجسام را فقط در یک زاویه می‌توانستیم ببینیم. در واقع دیدن اشیاء را مدیون بازتاب نامنظم نور از سطح آن‌ها هستیم.

۱۹۴۸- گزینه ۳ طول موج نور مرئی در حدود $0/5 \mu\text{m}$ است، بنابراین با توجه به این که ابعاد ناهمواری‌های سطح کاغذ ($20 \mu\text{m}$) بسیار بزرگ‌تر از طول موج نور مرئی است. بازتاب از سطح کاغذ، نامنظم (پخشنده) خواهد بود. از طرفی ابعاد ناهمواری‌های سطح آینه ($20 \mu\text{m}$) است که بسیار کوچک‌تر از طول موج نور مرئی است بنابراین بازتاب از سطح آینه منظم خواهد بود.

۱۹۴۹- گزینه ۱ اگر شکل ساده‌ای رسم کنیم، خواهیم داشت:

$$i + r = \frac{1}{2} \alpha \xrightarrow{i=r} \alpha = 2i$$

$$\alpha + i = 90^\circ \xrightarrow{\alpha=2i} 2i + i = 90^\circ \Rightarrow i = 30^\circ$$

۱۹۵۰- گزینه ۴ براساس فرض تست $D = 6r$ است.

$$D = 2\alpha \Rightarrow 6r = 2\alpha \Rightarrow \alpha = 3r$$

$$r + \alpha = 90^\circ \Rightarrow r + 3r = 90^\circ \Rightarrow 4r = 90^\circ \Rightarrow r = 22/5^\circ$$

$$i = r \Rightarrow i = 22/5^\circ$$

۱۹۵۱- گزینه ۱ چون زاویه بین پرتوهای تابش و بازتاب بزرگتر شده است، بنابراین با دوران آینه به اندازه 3° ، زاویه تابش از i به $i + 3^\circ$ و زاویه بازتاب از r به $r + 3^\circ$ می‌رسد و داریم:

$$(i + 3^\circ) + (r + 3^\circ) = 2(i + r) \xrightarrow{i=r} 2i + 6^\circ = 2i \Rightarrow 6i = 6^\circ \Rightarrow i = 1^\circ$$

تمرین با دوران 3° درجه‌ای آینه، پرتوی بازتاب نسبت به راستای اولیه چند درجه دوران می‌کند؟ 6°

۱۹۵۲- گزینه ۱ با توجه به اطلاعات تست، مطابق شکل مقابل ادامه مسیر پرتو را رسم می‌کنیم و زاویه بازتاب از آینه دوم را به دست می‌آوریم:

$$\hat{r}_p = 15^\circ$$

۱۹۵۳- گزینه ۲ ادامه مسیر پرتو را مطابق شکل مقابل رسم کرده و زوایا را مرحله به مرحله تعیین می‌کنیم.

۱۹۵۴- گزینه ۱ مطابق شکل مقابل، با رسم ادامه مسیر پرتو و تعیین مرحله به مرحله زوایا، زاویه بازتاب پرتو از آینه (۲) در دومین بازتاب را به دست می‌آوریم.

۱۹۵۵- گزینه ۳ **گام اول** زوایا را مرحله به مرحله به دست می‌آوریم:

$$2\beta_r + 72^\circ = 180^\circ \Rightarrow \beta_r = 54^\circ$$

$$\beta_1 + \beta_r + 90^\circ = 180^\circ \Rightarrow \beta_1 + 144^\circ = 180^\circ \Rightarrow \beta_1 = 36^\circ$$

$$2\beta_1 + \alpha = 180^\circ \Rightarrow 2 \times 36^\circ + \alpha = 180^\circ \Rightarrow \alpha = 108^\circ$$

گام دوم هنگامی که دو آینه بر هم عمود هستند، مستقل از زاویه تابش پرتوی (۱)، پرتوهای (۱) و (۲) موازی می‌مانند؛ زیرا زاویه بین آن‌ها همواره 180° خواهد بود.

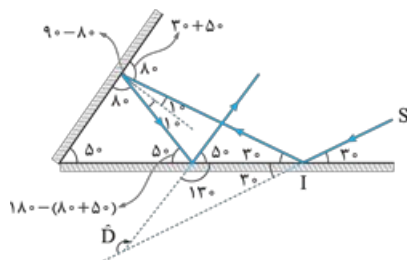
۱۹۵۶- گزینه ۲ می‌دانیم اگر پرتوی نور به دو آینه تخت متقاطع که با هم زاویه حاده می‌سازند، تابیده و پس از یک بار بازتاب از هر کدام از آینه‌ها، از مجموعه خارج شود، به اندازه دو برابر زاویه بین دو آینه، از مسیر خود منحرف می‌شود، بنابراین در شکل مقابل داریم:

$$\beta = \beta' \xrightarrow{\beta' = 2\alpha} \beta = 2\alpha$$

۱۹۵۷- گزینه ۳ اگر مطابق شکل مقابل ادامه مسیر پرتوی SI پس از بازتاب از آینه‌ها را رسم کنیم، متوجه می‌شوید که پرتو پس از بازتاب از آینه (۲) بر روی خودش منطبق می‌شود. بنابراین اگر پرتوهای ورودی و خروجی را از یک نقطه رسم کنیم، زاویه انحراف مطابق شکل برابر $D = 180^\circ$ می‌شود.

! اگر زاویه بین دو آینه متقاطع کمتر از 90° باشد، نمی‌توان همواره از رابطه $\hat{D} = 2\theta$ استفاده کرد.

نکته اگر زاویه بین دو آینه متقاطع، حاده (کمتر از 90°) باشد و پرتوی تابش به یکی از آینه‌ها بتابد، راجع به تعداد بازتاب از هر یک از آینه‌ها و زاویه انحراف پرتوی خروجی از مجموعه نسبت به پرتوی تابش اولیه نمی‌توان اظهار نظر قطعی کرد و باید با استفاده از زاویه تابش اولیه و محاسبه مرحله به مرحله زوایا این موضوع را بررسی کرد.

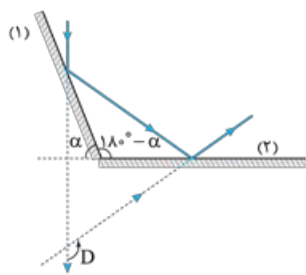
۱۹۵۸- گزینه ۳ مطابق شکل مقابل ادامه مسیر پرتو را رسم کرده و زوایا را مرحله به مرحله تعیین می کنیم: بنابراین:

$$\hat{D} = 3^\circ + 13^\circ = 16^\circ$$

۱۹۵۹- گزینه ۳ زاویه 10° که در شکل نشان داده زاویه انحراف پرتو است. با توجه به این که زاویه بین دو آینه بزرگ تر از 9° است ($\alpha > 9^\circ$) داریم:

$$\hat{D} = 10^\circ \xrightarrow{\hat{D} = 36^\circ - 2\alpha} 10^\circ = 36^\circ - 2\alpha \Rightarrow \alpha = \frac{26^\circ}{2} = 13^\circ$$

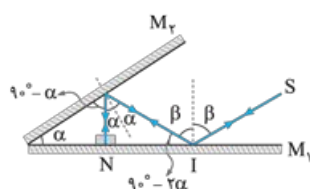
نکته هرگاه دو آینه متقاطع با هم زاویه منفرجه ($\theta > 9^\circ$) بسازند و پرتوی تابش به یکی از آینه ها تابیده و در ادامه از آینه دیگر بازتاب شود، مستقل از زاویه تابش پرتو، الزاماً از هر آینه یک بار بازتاب رخ می دهد و زاویه انحراف پرتو همواره از رابطه $D = 36^\circ - 2\theta$ به دست می آید.

۱۹۶۰- گزینه ۲ زاویه بین دو آینه، منفرجه و برابر $\gamma = 18^\circ - \alpha$ است، پس زاویه بین پرتو ورودی و پرتو خروجی برابر $D = 36^\circ - 2\gamma$ است و داریم:

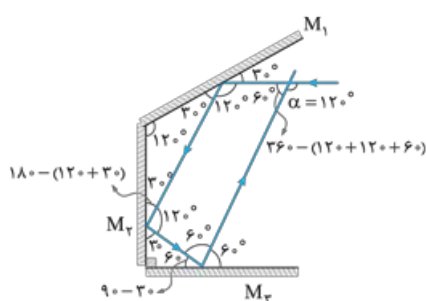
$$D = 36^\circ - 2(18^\circ - \alpha) \Rightarrow D = 2\alpha$$

۱۹۶۱- گزینه ۲ زاویه γ که در شکل نشان داده شده است، زاویه انحراف پرتوی SI است. اگر زاویه بین دو آینه بیشتر از 9° باشد ($\alpha > 9^\circ$)، زاویه انحراف از رابطه $\gamma = 36^\circ - 2\alpha$ به دست می آید. بنابراین زاویه انحراف پرتو (γ) به زاویه تابش بستگی ندارد و با تغییر آن، ثابت می ماند.

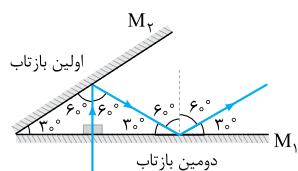
۱۹۶۲- گزینه ۳ برای این که پرتو روی خودش بازتاب شود، لازم است پرتو در نقطه N بر سطح آینه M_1 عمود باشد. حالا زاویه ها را بر حسب α و β روی شکل مشخص می کنیم. در نقطه I، مجموع دو زاویه β و $(9^\circ - 2\alpha)$ یک زاویه قائمه ساخته اند، پس داریم:

$$\beta + (9^\circ - 2\alpha) = 9^\circ \Rightarrow \beta = 2\alpha$$

۱۹۶۳- گزینه ۲ مطابق شکل، پرتو با زاویه 3° نسبت به آینه M_1 به آن تابیده و تحت همین زاویه هم بازتاب می شود. در ادامه با توجه به این که مجموع زوایای داخلی هر مثلثی برابر 18° است، پرتو با زاویه 3° نسبت به آینه M_2 تابیده و تحت همین زاویه هم بازتاب می شود. مجموع زوایای داخلی مثلث قائم الزاویه هم برابر 18° است، پس پرتو با زاویه 6° نسبت به آینه M_3 به آن تابیده و تحت همین زاویه هم بازتاب می شود. حالا با توجه به این که مجموع زوایای داخلی هر چهارضلعی برابر 36° است، زاویه مکمل α برابر 6° می شود و از این جا معلوم می شود که داریم:

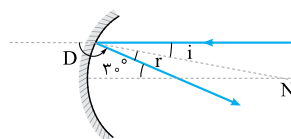
$$\alpha = 12^\circ$$

۱۹۶۴- گزینه ۲ مطابق شکل، امتداد پرتو پس از دومین بازتاب، با امتداد آینه M_2 موازی می شود، بنابراین دیگر بازتابی رخ نخواهد داد.

۱۹۶۵- گزینه ۳ برای این که صدا با بیشترین شدت ممکن شنیده شود، شنونده باید در کانون سطح B قرار بگیرد. پس فاصله شنونده از چشمه صوت برابر است با:

$$x = AB - f_A - f_B = 100 - 20 - 20 = 60 \text{ cm}$$

۱۹۶۶- گزینه ۳ **گام اول** بر اساس قضیه خطوط موازی و مورب زاویه بین پرتو تابش و بازتابش 3° است، پس:

$$i + r = 3^\circ \xrightarrow{i=r} 2i = 3^\circ \Rightarrow i = 1.5^\circ$$

$$D = 18^\circ - (i + r) = 18^\circ - 3^\circ = 15^\circ$$

گام دوم شکل روبه رو نشان می دهد نور، 15° از مسیر اولیه اش منحرف شده است.